

UNIVERZITET U SARAJEVU – FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KOMPARATIVNU KNJIŽEVNOST I INFORMACIJSKE NAUKE

ZAVRŠNI RAD

**Problemi školskog bibliotekarstva u Bosni i Hercegovini: s posebnim
osvrtnom na biblioteke osnovnih i srednjih škola grada Zenice**

Mentorica: prof. dr. Lejla Kodrić Zaimović

Studentica: Mirnesa Kadrić

Sarajevo, juli 2024.

UNIVERSITY OF SARAJEVO – FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF COMPARATIVE LITERATURE AND INFORMATION SCIENCE

FINAL THESIS

**School Librarianship Problems in Bosnia and Herzegovina: with special
attention to primary and secondary school libraries in Zenica**

Mentor: prof. dr. Lejla Kodrić Zaimović

Student: Mirnesa Kadrić

Sarajevo, July 2024.

Problemi školskog bibliotekarstva u Bosni i Hercegovini: s posebnim osvrtom na biblioteke osnovnih i srednjih škola grada Zenice

Mirnesa Kadrić

SAŽETAK

Školsko bibliotekarstvo u Bosni i Hercegovini suočava se s brojnim izazovima. Rad se fokusira na analizu stanja školskih biblioteka u gradu Zenici, posebno istražujući njihove probleme i nedostatke. Temeljen na IFLA smjernicama i UNESCO-vom manifestu, te drugim smjernicama, istraživanje se oslanja na hipoteze o razini primjene digitalne tehnologije, kvalifikacijama osoblja, nedostatku financijskih sredstava i razini saradnje sa drugim bibliotekama i institucijama. Kroz anketno istraživanje ustanovljeno je da su uglavnom hipoteze potvrđene, a školske biblioteke se suočavaju s izazovima kao što su nedostatak financijskih sredstava za nabavku novih resursa, nedostatak prostora, tehnološka zaostalost i nedostatak stručnog kadra. Preporuke za unapređenje uključuju jačanje stručnog kadra, poboljšanje prostornih uslova, usklađivanje zakonskih okvira te unapređenje tehnološke infrastrukture i pristupa informacijama. Kroz kombinaciju teorijskog okvira i praktičnog istraživanja, rad pruža uvid u ključne faktore koji utječu na stanje i funkcioniranje školskih biblioteka, pružajući time sveobuhvatan pregled u ovu važnu obrazovnu komponentu. Pružanjem konkretnih analiza i informacija, rad nudi preporuke i strategije za poboljšanje stanja, kao i važnost daljih napora u modernizaciji i poboljšanju školskih biblioteka radi pružanja boljih usluga učenicima i podrške obrazovnom procesu. Naglašava se važnost ulaganja u resurse i programe koji potiču čitanje i informacijsku pismenost kako bi se osiguralo uspješno funkcioniranje školskih biblioteka i njihov pozitivan utjecaj na obrazovni proces.

Ključne riječi: školsko bibliotekarstvo, školske biblioteke, školski bibliotekari, grad Zenica, IFLA smjernice, UNESCO manifest

School Librarianship Problems in Bosnia and Herzegovina: with special attention to primary and secondary school libraries in Zenica

Mirnesa Kadrić

SUMMARY

School librarianship in Bosnia and Herzegovina faces numerous challenges that threaten its functionality and efficiency. The paper focuses on the analysis of the state of school libraries in the city of Zenica, especially investigating their problems and shortcomings. Based on the UNESCO manifesto and IFLA guidelines, and other guidelines, the research relies on hypotheses about the level of application of digital technology, staff qualifications, lack of financial resources and the level of cooperation with other libraries and institutions. Through survey research it was established that mostly hypotheses were confirmed, and libraries are facing challenges such as lack of financial means for acquiring new resources, lack of space, technological backwardness and lack of professional staff. Recommendations for improvement include strengthening of professional staff, improvement of spatial conditions, harmonization of legal frameworks and improvement of technological infrastructure and access to information. Through a combination of theoretical framework and practical research, the work provides insight into the key factors that influence the condition and functioning of school libraries, thereby providing a comprehensive overview of this important educational component. By providing concrete analysis and information, the paper offers recommendations and strategies for improving the situation, and the importance of further efforts in the modernization and improvement of school libraries in order to provide better services to students and support the educational process. It emphasizes the importance of investing in resources and programs that encourage reading and information literacy as would ensure the successful functioning of school libraries and their positive influence on the educational process.

Keywords: school librarianship, school libraries, school librarians, Zenica city, IFLA guidelines, UNESCO manifest

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ŠKOLSKA BIBLIOTEKA	3
2.1. <i>Uloga školske biblioteke u odgojno -obrazovnom procesu</i>	5
2.2. <i>Misija i zadaci školske biblioteke</i>	6
2.3. <i>Fond školske biblioteke</i>	8
2.4. <i>Prostor školske biblioteke</i>	10
2.5. <i>Uloga tehnologije u modernizaciji obrazovnog iskustva</i>	13
2.6. <i>Provođenje informacijskog opismenjavanja u školskoj biblioteci</i>	16
3. ŠKOLSKI BIBLIOTEKAR	19
3.1. <i>Profil školskog bibliotekara</i>	19
4. STRUČNA SARADNJA	24
4.1. <i>Saradnja unutar škole</i>	24
4.2. <i>Partnerstvo sa Službom za matične poslove, drugim bibliotekama i lokalnim zajednicama</i>	25
5. ISTRAŽIVANJE O PROBLEMIMA ŠKOLSKH BIBLIOTEKA: NA PRIMJERU GRADA ZENICE	27
5.1. <i>Cilj i svrha istraživanja</i>	27
5.2. <i>Određivanje uzorka, strategija pristupa i sprovođenje istraživanja</i>	27
5.3. <i>Metode istraživanja</i>	28
5.4. <i>Hipoteze</i>	29
5.5. <i>Analiza podataka i interpretacija rezultata</i>	29
5.6. <i>Diskusija</i>	48
6. PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE	52
7. ZAKLJUČAK	55
LITERATURA	57
POPIS PRILOGA	60

1. UVOD

Školske biblioteke su često mjesta gdje se rađa ljubav prema čitanju. Osim toga, imaju ključnu ulogu u podršci obrazovnom procesu, pružajući učenicima i nastavnicima prostor za učenje, pristup informacijama, resursima, te omogućuju učenicima da razvijaju istraživačke vještine. Ali, u odnosu na druge biblioteke, školske biblioteke se ističu po tome što su dio dva sistema: obrazovnog sistema i sistema biblioteka. Zbog toga, njihov rad je regulisan zakonima koji potiču iz oblasti obrazovanja i propisima koji potiču iz oblasti bibliotekarstva.

Unatoč njihovoj važnosti, školsko bibliotekarstvo suočava se s brojnim izazovima koji ograničavaju njihovu učinkovitost i doprinos obrazovanju. Školske biblioteke su pod upravom škole te su unaprijed ograničene jer nemaju financijsku ili organizacijsku neovisnost. Njihov rad je strogo regulisan pravilima koja su usko povezana s kurikulumom škole, što znači da se uglavnom nabavljaju samo knjige koje su dio lektire ili knjige vezane uz školske predmete. Osim toga, školske biblioteke često se suočavaju s izazovom održavanja koraka s tehnološkim napretkom i digitalnom transformacijom. Potreba za prilagodbom tradicionalnih bibliotečkih praksi novim tehnološkim alatima i resursima postavlja dodatne zahtjeve.

Cilj ovog istraživanja je upravo istražiti te probleme, s posebnim naglaskom na situaciju u bibliotekama osnovnih i srednjih škola grada Zenice. Istraživanje je provedeno pomoću anketnog upitnika kreiranog na Google Forms aplikaciji, a ispitanici su bili školski bibliotekari osnovnih i srednjih škola grada Zenice. Upitnik se sastojao od nekoliko različitih segmenata koji su obuhvatali različite teme poput informatičke opremljenosti, korištenje digitalnih tehnologija, brojnosti bibliotečkih jedinica, stručnog kadra i stručnog usavršavanja, saradnje školske biblioteke sa drugim ustanovama, oblicima rada sa korisnicima, korisničkih potreba i sl. Cilj je bio dobiti sveobuhvatan uvid u stanje tih biblioteka, te promovisati svijest o ulozi školske biblioteke. Odlučili smo istražiti ovu temu kako bismo široj javnosti pružili uvid u funkcioniranje školskih biblioteka i istaknuli važnost podizanja standarda u području školskog bibliotekarstva. U istraživanju slijedili smo IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za školske biblioteke. Te smjernice opisuju osnovnu ulogu školskih biblioteka, kao što su podrška u učenju, poticanje razvoja kritičkog mišljenja kod učenika te osiguravanje izvora potrebnih za istraživanje. Također, istaknute su uloge bibliotekara kao posrednika između knjiga i korisnika.

Istraživanje provedeno 2015. godine o stanju školskih biblioteka u Kantonu Sarajevo¹ pokazalo je nezadovoljavajuće rezultate. Više od polovine školskih biblioteka nisu imali adekvatne prostorne kapacitete za potrebe učenika i nastavnika, često su nedostajale čitaonice, a pozicioniranje biblioteka u zabačenim dijelovima školskih zgrada je dodatno otežavao pristup. Nedostatak informatičke opreme također je bio primjetan, što otežava rad u skladu s modernim zahtjevima. U Bosni i Hercegovini, specifični izazovi školskog bibliotekarstva su uglavnom povezani sa nedostatkom finansijskih sredstava u obrazovnom sektoru općenito, što dodatno otežava situaciju za biblioteke. Osim toga, problemi u kadrovskoj politici zapošljavanja (ne)stručnih osoba dodatno komplikuju situaciju. Nadamo se da se situacija od 2015. godine do danas poboljšala u ovom kantonu. U ovom radu istražiti ćemo trenutno stanje školskih biblioteka u gradu Zenici, s obzirom da do sada takvo istraživanje nije provedeno.

Struktura ovog rada obuhvata šest poglavlja. U prvom poglavlju se općenito opisuje uloga školskih biblioteka u odgojno-obrazovnom procesu, uključujući njihovu misiju, zadatke, fond, organizaciju prostora, opremu i tehnologiju, te promicanje informacijske pismenosti. Drugo poglavlje fokusira se na školske bibliotekare, njihove kompetencije i stručni kadar. Treće poglavlje opisuje važnost stručne saradnje unutar škole i sa drugim bibliotekama. Četvrto poglavlje obuhvata metodološki okvir istraživanja; prezentuje i analizira rezultate ankete o stanju školskih biblioteka u Zenici, prikazujući ih kroz grafikone. Kroz analizu rezultata ankete, očekujemo bolje razumijevanje izazova s kojima se suočavaju školske biblioteke i identifikaciju potreba za daljnjim unapređenjem školskog bibliotekarstva u regiji. U šestom, posljednjem poglavlju, daju se preporuke za poboljšanje školskog bibliotekarstva shodno dobivenim rezultatima. U svjetlu ovih problema, važno je istražiti moguća rješenja i strategije za unapređenje školskog bibliotekarstva kako bi se osiguralo da biblioteke budu mjesta koja su pristupačna svima i da doprinose stvaranju dinamičnog i poticajnog okruženja. Rad se sastoji od teorijskog i praktičnog dijela, pri čemu se praktični dio temelji na istraživanju, a zatim slijede zaključna razmatranja. Zaključak rada ističe ključne zaključke i važnost dobivenih spoznaja, kao i prijedloge za buduće djelovanje.

¹ Šuta-Hibert, M., Muhović, E., Nurkić V. (2015). *Analiza stanja školskih biblioteka osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo*. Sarajevo: Školegijum. URL: https://www.skolegijum.ba/static/files/biblioteka/pdf/55911ab148332_Analizastanjaskolskihbiblioteka.pdf (27.02.2024)

2. ŠKOLSKA BIBLIOTEKA

Kako stoji u Zakonu o bibliotečkoj djelatnosti Federacije BiH: „Školska biblioteka namijenjena je potrebama izvođenja i unapređivanja odgojno-obrazovnog rada u osnovnoj i srednjoj školi.“² To znači da se školske biblioteke stavljaju u kontekst važnog dijela obrazovnog sistema i prepoznaje se njihova ulogu u podršci obrazovanju i razvoju učenika. Iako se možda čini malom i ograničenom u usporedbi s drugim vrstama biblioteka, školska biblioteka igra izuzetno važnu ulogu u stvaranju okruženja koje potiče ljubav prema čitanju, istraživanju i učenju.

Bitni dokumenti za proučavanje školskog bibliotekarstva uključuju smjernice koje su objavili Međunarodna federacija bibliotečkih udruženja i institucija (IFLA) i UNESCO. Školska biblioteka, prema IFLA smjernicama, je prostor, kako fizički tako i digitalni, unutar škole, namijenjen poticanju učenja i razvoja učenika. U njoj se promiče čitanje, istraživanje, razmišljanje, maštanje i kreativnost kao ključni elementi ličnog, društvenog i kulturnog razvoja učenika. Osim toga, školske biblioteke imaju važnu ulogu u nadopunjavanju školskog obrazovanja putem razvijanja vještina kod učenika koje se odnose na traženje i vrednovanje informacija, samostalno stvaranje novih znanja, poticanje čitanja izvan školskih obaveza, razumijevanje pročitano, razvoj odgovornosti prema zajednici te upravljanje učenjem i drugim obrazovnim aktivnostima.³

Dalje, kako se navodi u IFLA smjernicama; „školska biblioteka pruža informacije i spoznaje neophodne za uspješno djelovanje u današnjem društvu koje se sve više zasniva na informacijama i znanju. Omogućuje učenicima stjecanje vještina za cjeloživotno učenje, razvija njihovu maštu i tako im pomaže da postanu odgovorni građani.“⁴

Uvođenjem strukturiranog i ciljano usmjerenog pristupa planiranju, školska biblioteka može efikasnije doprinijeti obrazovnom procesu i ostvariti svoju ulogu u potpori učenicima i nastavnicima.

² *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Federacije Bosne i Hercegovine*. (1995). Sarajevo: Službeni list Republike Bosne i Hercegovine, br. 37/95. URL: <http://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf> (12.03.2024)

³ *IFLA School Library Guidelines*. (2015) Str. 16-18. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (12.03.2024)

⁴ Saetre, T. P., Willars, G. (2004). *IFLA- ine i UNESCO - ove smjernice za školske knjižnice*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo. Str. 10.

„Program rada školske knjižnice je na razini operativnog plana i nalazi se u Godišnjem planu i programu škole. Pri izradi plana i programa najprije treba odrediti cilj koji se želi postići, zatim zadatke, načine i postupke kako doći do cilja. Za dobru organizaciju i učinkovitost korisno je izrađivati i mikroplan koji sadrži plan dnevnih aktivnosti.“⁵

Planiranje omogućuje identifikaciju specifičnih potreba učenika i nastavnika te razvoj programa i resursa koji će odgovoriti na te potrebe. Osim toga, strateško planiranje omogućuje školskoj biblioteci da prilagodi svoje resurse i usluge različitim potrebama učenika i nastavnika. To uključuje diversifikaciju kolekcije knjiga i drugih medija kako bi se odgovorilo na različite interese i potrebe učenika, kao i razvoj programa i radionica za podršku nastavnim planovima i projektima.

“Da bi školske biblioteke mogle dobro funkcionirati i obavljati zadatke, koji se pred njih postavljaju, neophodni su barem najnužniji elementi potrebni za takvo funkcioniranje, a to su potrebne prostorije biblioteka i čitaonica i njihova opremljenost, postojanje zadovoljavajućeg bibliotečnog fonda, zapošljavanje po mogućnosti kvalificiranih knjižničara za rad u bibliotekama i, konačno, adekvatna organizacija samih biblioteka.”⁶ Ovi elementi su međusobno povezani i međusobno se nadopunjuju kako bi školske biblioteke mogle ostvariti svoje ciljeve. Nedostatak bilo kojeg od ovih elemenata može ograničiti funkcionalnost biblioteke i otežati ostvarivanje njenih zadataka. O tome će više u nastavku rada, biti riječi.

⁵ Zovko, M. (2009). *Školska knjižnica u novom tisućljeću*. Senjski zbornik-prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu, 36(1). Str. 45. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/87280> (20.03.2024)

⁶ Dugandžić, V. (1980). *Srednjoškolske i visokoškolske biblioteke u Varaždinu kao element informacijskog Sistema*. *Journal of Information and Organizational Sciences*, (4). Str. 54. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/120790> (20.03.2024)

2.1. ULOGA ŠKOLSKE BIBLIOTEKE U ODGOJNO - OBRAZOVNOM PROCESU

Školske biblioteke moraju pratiti promjene u obrazovnom sistemu te udovoljavati zahtjevima korisnika/učenika. Uloga školske biblioteke proteže se mnogo dalje od mjesta gdje se samo posuđuju knjige. Ona bi trebala biti prostor obrazovanja, kreativnosti, istraživanja i zajedništva. U sučeljavanju s izazovima savremenog obrazovanja, školske biblioteke preuzimaju ključnu ulogu u podršci nastavnicima, roditeljima, te omogućava učenicima stjecanje vještina koje će im biti neophodne.

Kako ističe i Peter Brophy, školska biblioteka nije samo prostor sa knjigama odnosno informacijama, već i simbol školskih vrijednosti i etosa. Ona ne samo da pruža pristup informacijama, već igra ključnu ulogu u obrazovanju, moralnom razvoju i dugoročnom napretku učenika. Kroz svoje obrazovne funkcije, biblioteka ima moć da mlade ljude upozna sa svijetom književnosti i informacija i osigurava učenicima da steknu vještine koje će im biti od koristi u životu kao odraslim osobama.⁷

U knjizi „Školska knjižnica- Korak dalje“, Kovačević, Lasić-Lazić i Lovrinčević naglašavaju da školska biblioteka igra ključnu ulogu u obrazovanju učenika jer im pomaže da razviju vještine procjenjivanja obilja informacija kojima su izloženi. Zahvaljujući pristupu koji koristi praktično učenje i aktivno sudjelovanje, učenici bolje pamte ono što uče i istražuju u školskoj biblioteci u odnosu na klasične časove u učionici. Takav način učenja omogućava učenicima da primijene stečeno znanje i u budućnosti. Nadalje, ističu kako je cilj obrazovnog procesa kroz biblioteku promijeniti ponašanje učenika tako da budu sposobni koristiti svoje znanje u različitim situacijama i istraživati koristeći različite izvore te formirati vlastito mišljenje.⁸

“Uključivanje školskih biblioteka/bibliotekara u odgojno-obrazovne procese pretpostavlja postojanje adekvatnih zakonskih propisa, profesionalno obučeni kadar, programe cjeloživotnog učenja kao i stabilno finansiranje. Naime, sudjelovanje biblioteka u društvu znanja je određeno, ne samo izgradnjom i održavanjem bibliotečkih zbirki i nastavnih materijala, već i usmjeravanjem

⁷ Brofi P. (2005). *Biblioteka u dvadeset prvom veku: nove usluge za informaciono doba*. Beograd: Clio, 2005. Str. 49

⁸ Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Lovrinčević, J. (2004). *Školska knjižnica - korak dalje*. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti: Altagama, 2004.

na pedagoške pretpostavke digitalnog obrazovanja koji bi trebali biti sastavni dio i edukativnih programa školskih biblioteka.”⁹

Iako školske biblioteke imaju značajnu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu, također se suočavaju s raznim poteškoćama koje otežavaju ostvarivanje njihove misije i ciljeva.

Prema Enesu Kujundžiću, dostupni podaci o stanju školskih biblioteka, posebno u ruralnim područjima Bosne i Hercegovine (Federacija BiH, RS, Distrikt Brčko), ukazuju na hitnu potrebu za pokretanjem posebnog programa revitalizacije ovih institucija. Ovi podaci, iako nepotpuni i nesistematični, ističu važnost osiguranja odgovarajućeg smještaja, korištenja inovativnih informacijskih i multimedijalnih tehnologija te provođenja promotivnih aktivnosti kako bi se školskim bibliotekama omogućila značajnija uloga u odgojno-obrazovnom procesu. Ovaj program revitalizacije također bi uključivao redefiniranje normativnog i administrativnog statusa školskih biblioteka, kao i radno-pravnog statusa njihovih radnika.¹⁰

2.2. MISIJA I ZADACI ŠKOLSKE BIBLIOTEKE

Kroz bogatstvo književnih djela i edukativnih materijala, biblioteka potiče ljubav prema čitanju kod učenika svih uzrasta. Osim toga, kroz pristup raznolikim izvorima informacija, biblioteka omogućuje učenicima da razvijaju kritičko mišljenje i sposobnost razlikovanja relevantnih informacija od nepouzdatih. Time se potiče samostalno učenje i razvijaju vještine koje su ključne u savremenom društvu.

Temeljne zadaće školske biblioteke, bitne za razvijanje pismenosti, informatičke pismenosti, poučavanja, učenja i kulture, su sljedeće: „potpora obrazovnim ciljevima i zadacima zacrtanim u nastavnom planu i programu škole, poticanje trajnih čitateljskih navika i uživanja u čitanju i učenju, omogućavanje stjecanja stvaralačkog iskustva pri korištenju i kreiranju informacija kao pomoć pri učenju i razumijevanju, te poticanju mašte i uživanja u čitanju, poticanje svih učenika

⁹ Vajzović, E. (2020). *Medijska i informacijska pismenost: istraživanje i razvoj*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka. Str. 21. URL: https://fjn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2021/03/Vajzovic-Emir-ur.-Medijska-i-informacijska-pismenost-istrazivanje-i-razvoj-2020_predCIP.pdf (25.03.2024.)

¹⁰ Kujundžić, E. (2011). *Pametna školska biblioteka: Na tragu IFLA/UNESCO Smjernica za školske biblioteke*. Zbornik Radova–Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (05). URL: <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=247300> (20.04.2024.)

da nauče i koriste vještine koje će im pomoći pri vrednovanju i korištenju informacija, bez obzira na njihovu vrstu, količinu i izvor, kao i razvijanje osjećaja za način komuniciranja unutar zajednice, osiguravanje pristupa lokalnim, regionalnim, nacionalnim i globalnim izvorima i mogućnostima koje će učenicima omogućiti doticaj s različitim idejama, iskustvima i stavovima, organiziranje aktivnosti koje potiču kulturnu i društvenu svijest, saradnja s učenicima, nastavnicima, administrativnim osobljem i roditeljima radi postizanja ciljeva škole, promicanje načela da su sloboda mišljenja i slobodan pristup informacijama preduvjeti za uspješno i odgovorno sudjelovanje u građanskom demokratskom društvu, promicanje čitanja i promicanje korištenja školske knjižnice u školskoj i široj društvenoj zajednici.“¹¹

Pružanje pristupa elektronskim resursima, obučavanje u korištenju online alata za istraživanje i učenje, kao i promocija bezbjednog korišćenja interneta su važni zadaci školske biblioteke. Bibliotekari su tu da pomognu učenicima da pronađu relevantne izvore, analiziraju informacije i da ih koriste na konstruktivan način u svojim radovima i projektima.

Prema Lovrinčević i sar., školska biblioteka i bibliotekar imaju važnu ulogu u edukaciji, informisanju, odgoju i zabavi učenika kroz različite izvore znanja i medije. Također, njihova misija je osigurati različite aktivnosti koje će potaknuti učenike na učenje i pružiti im mogućnosti za razvoj i provođenje slobodnog vremena u školskoj biblioteci.¹² Time postaje središtem kulturnog i društvenog života škole. Organizacijom različitih kulturnih događaja, književnih susreta, radionica i izložbi, biblioteka promiče kreativnost, raznolikost i interakciju među učenicima, nastavnicima i roditeljima.

Kako se navodi u knjizi „Školska knjižnica-korak dalje“ biblioteka predstavlja temelj za sve oblike učenja. Ona je prostor gdje se kontinuirano uči, bez obzira na aktivnost ili trenutak. Sva učenja mogu se svrstati u nekoliko kategorija: učenje za redovnu nastavu, individualno učenje s dodatnim sadržajima, te oblici učenja koji se primjenjuju u životu, uključujući obrazovanje

¹¹ Saetre, T. P., Willars, G. (2004). *IFLA-ine i UNESCO - ove smjernice za školske knjižnice*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo. Str. 32

¹² Lovrinčević, J., Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Banek Zorica, M. (2005). *Znanjem do znanja: prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti. Str. 45

učenika za budućnost i stručno usavršavanje nastavnika.¹³ Zbog toga je važno da se školske biblioteke kontinuirano razvijaju i prilagođavaju potrebama savremenog obrazovanja.

Piter Brofi nas podsjeća da „postoje mnoge, veoma cijenjene uloge koje biblioteke mogu obavljati u XXI vijeku, ali će najmoćnija biti uloga 'informacionog posrednika unutar zajednice', tijela koje razumije i umije da se poistovjeti sa zajednicom svojih korisnika, dobro poznaje univerzum informacija i njegovu organizaciju i istovremeno aktivno razvija i poboljšava mehanizme koji povezuju ta dva svijeta.”¹⁴

2.3. FOND ŠKOLSKE BIBLIOTEKE

Važno je da bibliotečki fond u svakoj školskoj biblioteci bude bogat i raznolik sa različitim vrstama sadržaja. Često se misli da školske biblioteke služe isključivo za posuđivanje lektira gdje se na malom odmoru može doći i zatražiti lektira za taj mjesec. Ali, lektire su samo jedan dio fonda, dok su u modernoj nastavi važne i druge vrste materijala.

Prema Lovrinčević i sar., školska biblioteka nije samo prostor za posuđivanje lektire, kao u tradicionalnoj školi. Umjesto toga, ona se transformira u kreativnu radionicu koja ima za cilj unaprijediti odgojno-obrazovni proces te promicati kulturu, znanost i kvalitetno provođenje slobodnog vremena.¹⁵

“Politika nabavke predstavlja niz elemenata od kojih se gradi fizionomija školske biblioteke. Bibliotekar je nosilac ove politike ali sa mnogo angažovanja svih zainteresovanih strana. Nabavlja se prema potrebama nastavnog plana i programa, prema sugestijama nastavnika, prema željama učenika.”¹⁶

“Za učenički dio fonda nabavljat ćemo: knjige za obaveznu školsku lektiru, popularno-znanstvenu i informativnu literaturu iz svih predmeta koji se predaju u školi, priručnike:

¹³ Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Lovrinčević, J. (2004). *Školska knjižnica-korak dalje*. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti: Altagama. Str. 56

¹⁴ Brofi P. (2005). *Biblioteka u dvadeset prvom veku: nove usluge za informaciono doba*. Beograd : Clio. Str. 241.

¹⁵ Lovrinčević, J., Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Banek Zorica, M. (2005). *Znanjem do znanja: prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti. Str. 28

¹⁶ Šuljagić, R. (1972). *Biblioteka u osnovnoj školi*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije. Str. 9

enciklopedije, leksikone, rječnike, pravopise, atlase i druga izdanja koja učenicima pomažu u izradi školskih zadataka, serijske publikacije: časopisi i novine za razonodu i pouku, knjige na stranim jezicima koji se uče u određenoj školi, a privlačnim sadržajem potiču učenike na čitanje radi učenja stranog jezika, ostali knjižnični materijali: filmovi, CD-ovi, DVD-ovi, slike, fotografije, razglednice i drugu ilustrativnu i dokumentarnu građu koja učenicima služi u učenju.”¹⁷

„Za nastavnički knjižni fond važno je nabaviti sljedeće: savremenu pedagošku literaturu iz pedagogije i školske pedagogije; metodičke priručnike svih predmeta koji se predaju u školi; stručna djela s područja svih predmeta u školi te savremena djela koja će informisati nastavnike o najnovijim dostignućima na njihovom području; djela potrebna za stručno usavršavanje nastavnika; stručne pedagoške serijske publikacije i priručnike.“¹⁸

Školski bibliotečki fond treba sadržavati raznoliku bibliotečku građu, uključujući audiovizuelne materijale. Ovi dodatni materijali su vrlo korisni za obogaćivanje nastave i pružanje raznolikih metoda učenja. Važno je osigurati da školski fond bude opsežan i raznovrstan kako bi podržao savremene nastavne metode i interese učenika.

Mnoge školske biblioteke imaju zastarjele knjige i druge materijale kao i ograničene resurse za nabavku novih knjiga i održavanje bibliotečkih fondova. Ovo može biti problem jer se obrazovni sadržaji stalno ažuriraju i mijenjanju, a učenici bi trebalo da imaju pristup aktuelnim informacijama. Ovaj problem zahtjeva kreativna rješenja kako bi se potaknulo čitanje i povećala dostupnost literature, posebno u kontekstu ograničenih resursa. Umjesto fizičkih primjeraka, knjige bi mogle biti dostupne putem digitalnih medija poput e-knjiga.

Prema IFLA smjernicama, da bi biblioteke održale obrazovno i kulturno okruženje, reagujući svjesno na njihove potrebe i neprekidno prateći njihov stalni razvoj, bitno je da dobiju podršku putem zakonskih regulativa i redovitog financiranja. Ovo omogućuje bibliotekama da se prilagode promjenama u društvu i tehnologiji.¹⁹ ”Za rad školskih biblioteka odgovorne su lokalna, regionalna i državna uprava koje, shodno tome, moraju izraditi odgovarajuće pravne propise i

¹⁷ Blažeković, T., Furlan, B. (1993). *Knjižnica osnovne škole*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka. Str. 63

¹⁸ Ibid. Str. 216

¹⁹ *IFLA School Library Guidelines*. (2015) Str. 7. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (12.03.2024)

utvrditi razvojne planove. Financiranje školske biblioteke - za stručno osoblje, nabavu građe i opremu - mora biti redovito i dostatno, a bibliotečke usluge besplatne.”²⁰

Rješavanje problema vezanih za fond školske biblioteke zahtjeva holistički pristup koji uključuje povećanje finansijskih sredstava, nabavku odgovarajuće tehnologije, ažuriranje i raznovrsnost fonda, angažovanje stručnog osoblja i stvaranje saradnje između škole, zajednice i drugih institucija koje podržavaju obrazovanje.

2.4. *PROSTOR ŠKOLSKE BIBLIOTEKE*

Prostor školske biblioteke trebao bi biti dobro osmišljen i organizovan. Prvo što posjetitelj primijeti ulaskom u biblioteku je prostranost i osvjetljenost prostora.

Prema mišljenju Blažeković T. i Furlan B., školska biblioteka bi trebala zauzimati centralni položaj unutar školske zgrade kako bi bila lako dostupna svima. Također, preporučuje se da bude smještena u tišem dijelu zgrade, udaljena od fizičkih aktivnosti poput fiskulturne sale, kabineta muzičkog i dvorišta, kako bi se osigurala mirna atmosfera pogodna za učenje i druge oblike rada.²¹

Prema IFLA smjernicama „ne postoje univerzalni standardi za veličinu i dizajn prostorija školske biblioteke, ali je korisno imati kriterije na kojima se zasniva planiranje. Potrebno je uključiti sljedeća razmatranja pri planiranju prostorija školske biblioteke:

- Centralna lokacija, po mogućnosti u prizemlju.
- Pristupačnost i blizina nastavnih područja.
- Sa barem nekim dijelovima biblioteke koji su izolirani od vanjske buke.
- Odgovarajuća rasvjeta sa dovoljno svjetla, prirodno i/ili umjetno.
- Odgovarajuća sobna temperatura (npr. klima uređaj, grijanje) za dobre radne uslove tokom cijele godine kao i očuvanje zbirke.
- Odgovarajući dizajn za korisnike biblioteke sa posebnim potrebama.

²⁰UNESCO-v manifest za školske knjižnice. URL: <http://maticna.nsk.hr/wp-content/uploads/2019/04/Unesco-ov-manifest-%C5%A0K.pdf> (15.03.2024.)

²¹ Blažeković, T., Furlan, B. (1993). *Knjižnica osnovne škole*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka. Str.33

- Odgovarajuća veličina za smještaj zbirke knjiga, beletristike, publicistike, knjiga u tvrdom i mekom uvezu, novina i časopisa, neštampane građe, prostor za učenje, prostor za čitanje, mjesta za računare, izložbene površine, prostor za rad bibliotekara i pult za zaduživanje i razduživanje građe.
- Fleksibilnost koja omogućava mnoštvo aktivnosti i buduće promjene u nastavnom planu i programu i tehnologije.“²²

Standardom za školske biblioteke Republike Hrvatske potrebno je osigurati sljedeće funkcionalne cjeline (Član 21.): „ulazni prostor (zaseban ulaz u odnosu na ostale sadržaje škole), pult za bibliotekara s računarom za davanje informacija, rad s korisnicima i stručni rad, prostor za smještaj građe u slobodnom pristupu, čitaonički prostor za pojedinačni rad, rad u skupini cijelog razrednog odjela ili veće skupine učenika, prostor za računare za korisnike i AVE opremu, mjesto za postavljanje izložbi, u osnovnoškolskim bibliotekama kutak za najmlađe učenike nižih razreda. Minimalna površina školske biblioteke ne bi trebala biti manja od 60m².“²³

Skučeni i mali prostori predstavljaju ozbiljan problem jer otežavaju pristup građi, kretanje korisnicima, te smanjuju funkcionalnost samog prostora. Osiguravanje dovoljno velikog i funkcionalnog prostora u biblioteci ključno je za pružanje kvalitetnih usluga. Ulaganje u proširenje i poboljšanje prostornih uvjeta u bibliotekama trebao bi biti prioritet.

„Školska knjižnica osnovne škole sa 600 učenika u jednoj smjeni treba imati prostore sljedećih veličina:

1. prostor za čitaonicu – 5% tj. 30 mjesta po 2m², a to je 60m²,
2. prostor za knjige – 5,5 m² za 1000 knjiga (10 knjiga po učeniku), a to je 33 m²,
3. prostor za katalog i knjižničara - 15 m²,
4. prostor za spremište informacijske građe i ujedno njeno održavanje (AV tehnika) - 15m²,

Prema ovom primjeru cjelokupni prostor školske knjižnice iznosio bi 123m².“²⁴

²² IFLA School Library Guidelines. (2015) Str. 32. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (12.03.2024)

²³ Standard za školske knjižnice. Narodne novine; službeni list Republike Hrvatske, broj 17/19 i 98/19. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html (20.04.2024.)

²⁴Blažeković, T., Furlan, B. (1993). *Knjižnica osnovne škole*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka. Str. 40

Biblioteke često imaju dinamičan i prometan ambijent, sa posjetiocima koji razgledaju knjige na policama, traže materijale ili se konsultuju sa bibliotekarom. Osim toga, u bibliotekama se često organizuju različite aktivnosti, poput časova, radionica, edukacija, što može stvarati buku i remetiti miran ambijent za čitanje. Postavljanjem posebne čitaonice, omogućava se korisnicima da se povuku u tišinu i fokusiraju na svoje aktivnosti bez ometanja. Kada je čitaonica odvojena, ostatak biblioteke može biti više otvoren za grupne aktivnosti, radionice ili istraživanja, dok se mirno čitanje i individualno istraživanje odvijaju u posebnom prostoru. Izuzetno je važno naglasiti da odvajanje čitaonice ne treba da znači izolaciju. Školska biblioteka i dalje treba da bude dostupna svim učenicima kao resurs za učenje i istraživanje.

Kada je pristup biblioteci, njenim prostorijama i građi u pitanju, IFLA Smjernice naglašavaju “da osobama s invaliditetom treba omogućiti dolazak do biblioteke, pristup zgradi i jednostavan i siguran ulazak u biblioteku, odnosno da sve prostorije i dijelovi biblioteke trebaju biti pristupačne osobama s invaliditetom, uključujući i pult za zaduživanje građe, informacijski pult i tome slično.”²⁵

Kako stoji i u ALA smjernicama “biblioteka treba da učini uslužne prostore za informacione usluge veoma vidljivim i da udovolji potrebama svih korisnika, uključujući korisnike sa invaliditetom.”²⁶

U današnjem društvu, koje sve više teži inkluziji i poštovanju različitosti, pristupačnost u javnim prostorima poput biblioteka postaje neophodna. Pristupačnost u biblioteci za ove osobe nije samo pitanje fizičkog pristupa zgradi, već obuhvata širu paletu faktora kao što su pristup informacijama, usluge prilagođene različitim potrebama korisnika, i stvaranje inkluzivne atmosfere. Fizička pristupačnost je osnovni korak u osiguravanju da osobe sa invaliditetom mogu slobodno i neometano koristiti biblioteku. To uključuje: pristupačne ulaze, liftove ili rampe za osobe u kolicima i dovoljno široke prolaze za kretanje. Osim toga, pristupačnost u biblioteci ide mnogo dalje od fizičkog prostora. Ona takođe obuhvata pristup informacijama i uslugama. To znači da biblioteke treba da imaju i materijale koji su prilagođeni različitim tipovima invaliditeta.

²⁵ Irvall, B., Nielsen, G.S. (2008). *Pristup knjižnicama za osobe s invaliditetom*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. Str. 5

²⁶ ALA. (2000). *Guidelines for Information Services*. Str. 2-3. URL: https://upalarm.upmin.edu.ph/librariansresources/file/basiclevel/reference_bibliographny&userservices/Information%20Services%20Guidelines%20ALA.doc (20.4.2024)

2.5. ULOGA TEHNOLOGIJE U MODERNIZACIJI OBRAZOVNOG ISKUSTVA

Brz razvoj interneta i njegova sveprisutna upotreba značajno su promijenili obrazovni sistem, posebno u pogledu pristupa obrazovnim materijalima. Bibliotekar kao i uprava bi se trebali angažovati kako bi osigurali da biblioteka bude opremljena svom potrebnom opremom i alatima, te kako bi se osigurala nabavka računara u biblioteci za učenike.

Po nekim idealnim parametrima, oprema koju bi biblioteka trebala imati:

“Računari sa pristupom internetu, javno dostupni katalozi prilagođeni različitoj dobi učenika, CD ROM uređaji, video uređaji, računarska oprema, posebno prilagođena osobama sa invaliditetom, slijepim i slabovidnim osobama, te drugim osobama sa posebnim potrebama.“²⁷

U današnjem digitalnom dobu, računari su neophodna oprema za pristup različitim digitalnim izvorima informacija, online bazama podataka, e-knjigama. Učenje putem audiovizualnih medija postaje sve važnije, stoga školska biblioteka treba biti opremljena s projektorima, zvučnicima, televizorima ili monitorima za prikazivanje edukativnih filmova, dokumentaraca i drugih medijskih sadržaja.

Prensky je 2001. godine predložio koncept „digitalni urođenici“ kako bi opisao generaciju ljudi koji su odrasli u drugačijem okruženju, uz novu tehnologiju koju koriste već od ranijeg djetinjstva. Prema njegovom mišljenju oni imaju kulturu povezivanja, online stvaranja i dijeljenja. Imaju e-živote koji se vrte oko interneta, gdje pristupaju informacijama i ulaze u interakciju s drugima, npr. blogovi, igranje online igrice, druženje preko društvenih mreža. Znanju i obrazovnom procesu mogu pristupiti virtuelno, vole brz pristup informacijama, skloni su multitaskingu i preferiraju grafički prikaz ispred tekstualnog.²⁸

Informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) može transformisati školsku biblioteku i poboljšati iskustvo učenja u njoj. Donosi niz prednosti koje obogaćuju tradicionalnu bibliotečku

²⁷ IFLA School Library Guidelines. (2015) Str. 14. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (12.03.2024)

²⁸ Prensky, M. (2001). Digital natives, Digital immigrants. On the horizon, 9(5). MCB, University Press. URL: <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> (12.04.2024)

atmosferu i proširuju mogućnosti učenja. Umjesto tradicionalnih kataloga i knjiga, sada imamo online kataloge i digitalne knjige. Sve više biblioteka pruža online usluge, omogućavajući pristup velikom broju knjiga i drugih materijala putem interneta.

„Pružanje usluga korištenjem informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT) također predstavlja mogućnosti za proširenje dometa biblioteke van prostorija škole. Jaka umrežena infrastruktura informacionih tehnologija omogućava pristup zbirkama, resursima i digitalnim kolekcijama.“²⁹

Internet je omogućio gotovo neograničen pristup sadržajima, bilo u tiskanom ili digitalnom obliku. “Tehnologija olakšava 24/7 pristup resursima školske biblioteke i resursima izvan škole. Objekti, oprema i zbirke školske biblioteke moraju se razvijati kao odgovor promjenama u nastavi i potrebama učenja učenika i nastavnika.”³⁰

E-biblioteke pružaju savremeni i tehnološki inovativan način pristupa informacijama o knjigama koje su dostupne u školskoj biblioteci, imaju mogućnost pretraživanja knjiga po različitim kriterijima poput naslova, autora ili izdavača, s informacijama o dostupnosti željene knjige u biblioteci i povezanim bibliotekama. Putem računara ili telefona, učenici mogu pregledavati katalog knjiga i rezervirati ih online. To olakšava proces istraživanja i učenja, potičući samostalnost i inicijativu kod učenika. Bilo bi jako korisno umrežavanja više škola u jedinstveni bibliotečki sistem.

Galić S. navodi da zahvaljujući napretku u komunikacijskoj tehnologiji, školske biblioteke i bibliotekari više nisu prepušteni sami sebi; koriste računalne bibliotečke programe za stvaranje i održavanje baza podataka knjiga, drugih materijala te korisničkih informacija. Saradnja s drugim bibliotekama omogućava dijeljenje kataloga i kataloških zapisa, što olakšava pristup građi. Ovaj pristup također potiče kooperativnu katalogizaciju među bibliotekama, što značajno smanjuje vrijeme potrebno za stručnu obradu građe. Online pretraživanje kataloga omogućava pristup informacijama široj zajednici od školske, otvarajući vrata za pružanje informacija i podrške širem

²⁹*IFLA School Library Guidelines*. (2015) Str. 19. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (12.03.2024)

³⁰ Ibid. Str. 32

korisničkom krugu.³¹ U našem okruženju, školske biblioteke često funkcionišu izolirano, bez povezanosti s drugim bibliotekama ili institucijama. Većinom nisu uvezane u jedinstveni bibliotečki sistem kao što je npr. Cobiss.

Osim toga, web stranice su jako korisne i time korisnici mogu pronaći upute o korištenju bibliotečkih usluga, preporuke za čitanje, online edukativne materijale te poveznice na vanjske izvore informacija relevantne za školski kurikulum. Također, putem web stranice, učenici mogu komunicirati s bibliotekarom, postavljati pitanja i tražiti dodatne informacije, tako da može biti efikasna metoda za informisanje zajednice o resursima, događajima i aktivnostima koje biblioteka nudi.

“Školski bibliotekari trebaju biti svjesni da usluge koje njihova ustanova nudi moraju biti poznate širem auditoriju, ne samo unutar škole nego i široj javnosti, i da ono što oni rade mora biti na odgovarajući način promovirano.”³²

U situacijama kao što su pandemije ili prirodne katastrofe, kada su tradicionalni načini pristupa informacijama ograničeni, digitalne tehnologije omogućuju školskim bibliotekama da ostanu aktivne i podrže učenje na daljinu na efikasan način. Korištenje digitalnih tehnologija omogućuje školskim bibliotekama da pruže širok spektar resursa učenicima bez obzira na njihovu lokaciju. “Tehnologija pomaže da se proširi domet biblioteke i njenih resursa u učionice i izvan. Školski bibliotekari pomažu učenicima da nauče da koriste strategije online pretraživanja koje su važne za korištenje resursa Interneta kao i baze podataka i proizvodne alate.”³³

Kroz integraciju online kataloga i web stranica, školska biblioteka može postati dinamično središte znanja koje omogućava korisnicima, kako učenicima tako i nastavnicima, pristup raznovrsnim informacijama i resursima, transformira tradicionalnu školsku biblioteku u interaktivno okruženje koje potiče učenje, istraživanje i razvoj informacijskih kompetencija kod učenika.

³¹ Galić, S. (2012). *Suvremeno školsko knjižničarstvo*. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, 58(28). Str. 213. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/140279> (15.03.2024)

³² Kujundžić, E. (2011). *Pametna školska biblioteka: Na tragu IFLA/UNESCO Smjernica za školske biblioteke*. Zbornik Radova–Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (05). Str. 103. URL: <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=247300> (20.04.2024.)

³³ IFLA School Library Guidelines. (2015) Str. 44. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (12.03.2024)

2.6. PROVOĐENJE INFORMACIJSKOG OPISMENJAVANJA U ŠKOLSKOJ BIBLIOTECI

Obilje informacija koje su nam dostupne predstavljaju dvostruki izazov: s jedne strane, otvara vrata bogatstvu znanja, dok s druge strane postavlja zahtjeve za razumijevanje, filtriranje i primjenu informacija na produktivan način. Važno je razvijati kod učenika vještine prilikom procjene informacija koje pronadu.

Špiranec i Banek Zorica ističu da s razvojem tehnologije i sa rastom internetske generacije, poznate kao Google generacija, postoji opća percepcija o njihovoj iznimnoj vještini u korištenju tehnologije. Međutim, ovo stvara zabludu da je znanje dostupno “na pladnju”. Upravo veliki izbor dostupnih informacija na internetu može zapravo uzrokovati nesigurnost i konfuziju.³⁴

Iako se može činiti da je uloga bibliotekara manje važna u doba interneta gdje su informacije lako dostupne, zapravo je suprotno. Oni su tu da usmjere učenike prema pouzdanim izvorima, da ih nauče kako razlikovati relevantne informacije od onih manje važnih. Svi imaju pristup internetu, ali većina učenika nema dovoljno vještina da kritički procijeni što je bitno, a šta nije. Zato je ključna uloga bibliotekara u obučavanju učenika kako da učinkovito pretražuju informacije i pronadu ono što im je potrebno. Na taj način, olakšavaju učenicima proces učenja.

Prema Špiranec, kompetentnost korištenja biblioteka, ili bibliotečka pismenost, predstavlja preteču informacijske pismenosti. Bibliotečka pismenost se postiže putem upućivanja i poučavanja o korištenju biblioteke, njezinih usluga i izvora.³⁵ Većina biblioteka je proširila svoje ponude na online kataloge, raznovrsne multimedijske izvore i prilagođene usluge za različite vrste korisnika. Zadatak bibliotekara je upoznati korisnike s tim uslugama i educirati ih o načinu njihove primjene.

Izrazi „informatička pismenost“ i „informacijska pismenost“ imaju različita značenja. Iako su ove vještine međusobno povezane i često se koriste zajedno, nisu sinonimi.

³⁴ Špiranec, S., Banek Zorica, M. (2008). *Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 108

³⁵ Špiranec, S. (2003). *Informacijska pismenost - ključ za cjeloživotno učenje*. Edupoint: časopis o primjeni informacijskih tehnologija u obrazovanju. 17(3). URL: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/clanci/1.html> (25.04.2024.)

“Za razliku od informacijske pismenosti, informatička pismenost predstavlja znanja i vještine potrebne za razumijevanje informacijskih i komunikacijskih tehnologija što uključuje hardver, softver, sustave, mreže (mjesne mreže i internet) i ostale dijelove informatičkih i telekomunikacijskih sustava.”³⁶

Prvi koncept informacijske pismenosti opisan je 1974. godine u dokumentu nazvanom „Okruženje informacijskog servisa: odnosi i prioriteti“. Autor dokumenta, Paul Zurkowski, predsjednik Asocijacije za industrijsku informaciju (Information Industry Association), koristio je naziv informacijska pismenost (information literacy). Zurkowski je istaknuo da je sticanje informacijske pismenosti prioritet zbog obilja informacija u savremenom svijetu. Nakon prvog definiranja pojma, prošlo je nekoliko desetljeća i došlo je do mnogih novih definicija informacijske pismenosti koje su mijenjane i nadograđivane. Jedna od tih definicija, objavljena 1989. godine od strane Američkog društva bibliotekara (American Library Association – ALA), opisuje informacijski pismene osobe kao one koje su naučile kako učiti, jer znaju kako je znanje organizirano, kako pronaći informacije i kako ih koristiti na razumljiv način. U istom dokumentu navodi se da je potrebno rekonstruirati proces učenja, što će studentima omogućiti da se aktivno uključe u obrazovni proces te ih potaknuti da: 1. budu svjesni informacijske potrebe, 2. prepoznaju informaciju koja može riješiti problem, 3. pronađu potrebnu informaciju, 4. vrednuju informaciju, 5. organiziraju informaciju, 6. djelotvorno se koriste informacijama.³⁷

Vajzović i sar. naglašavaju UNESCO-ov program IFAP (Information For All n.d.) koji ima za cilj poticanje razvoja informacijske pismenosti. Program identificira pet ključnih elemenata informacijske pismenosti, među kojima se ističe razumijevanje etičkih i pravnih aspekata korištenja informacija. To uključuje poštovanje autorskih prava, izbjegavanje plagiranja te odgovorno korištenje i dijeljenje informacija.³⁸ Informacijski pismen pojedinac svjestan je svojih odgovornosti prema drugima i društvu u cjelini, tako da djeluje u skladu s tim načelima.

³⁶ Lau, J. (2011). *Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. Str. 20

³⁷ Dizdar, Senada. (2012). *Informacijska pismenost - metakompetencija za cjeloživotno učenje*. Sarajevo: Filozofski fakultet. Str. 2

³⁸ Vajzović, E., Hibert, M., Turčilo, L., Vučetić, V., I Silajdžić, L. (2021). *Medijska i informacijska pismenost: dizajn učenja za digitalno doba*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka. Str. 140. URL: https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2021/04/MEDIJSKA-I-INFORMACIJSKAPISMENOST-DIZAJN-UCENJA-ZA-DIGITALNO-DOBA_e-izdanje-1.pdf (26.04.2024.)

Medijska pismenost i informacijska pismenost su slični koncepti, ali je informacijska pismenost više usmjerena na obrazovne i znanstvene svrhe, dok se medijska pismenost fokusira na društvene funkcije.

Prema Bawdenu, „medijska pismenost je važna vještina koja se odnosi na sposobnost kritičkog razmišljanja o informacijama koje primamo putem različitih medijskih kanala kao što su televizija, radio i novine. Iako je lako pristupiti informacijama u današnjem digitalnom okruženju, sposobnost razumijevanja i procjene valjanosti tih informacija ključna je za medijsku pismenost. Neke informacije mogu biti pristrane, nepotpune ili čak netačne, pa je bitno da korisnici budu u stanju analizirati ih i odabrati one koje su relevantne i pouzdane.“³⁹

Razumijevanje različitih nivoa pismenosti ključno je za podršku korisnicima u njihovom obrazovanju i u cjeloživotnom učenju. Dobro obučeno osoblje u školi ključno je za uspješnu provedbu programa informacijske pismenosti i korištenje digitalnih alata i resursa. Međutim, neke škole se suočavaju i sa nedostatkom računara ili pristupa internetu, što može otežati učenicima pristup digitalnim informacijskim resursima.

³⁹ Bawden, D. (2001). *Information and digital literacies: a review of concepts*. Journal of documentation, 57(2). URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/EUM000000007083/full/html> (20.04.2024)

3. ŠKOLSKI BIBLIOTEKAR

3.1. Profil školskog bibliotekara

Školski bibliotekar je stručni saradnik u školi zajedno s pedagogom, psihologom, socijalnim radnikom i defektologom. Kako stoji u knjizi “Znanjem do znanja” često se može čuti pojam “solo bibliotekar”. To znači da je školski bibliotekar jedini predstavnik svoje biblioteke i radnog mjesta, pa se suočava sa izazovom rada samostalno. To podrazumijeva da nema kolege s kojima može dijeliti odluke, nema mentora od kojeg može učiti, uvijek ima previše poslova i stalno mora imati prioritete. U praksi, to znači da mora obavljati sve zadatke, biti informisan o svim područjima struke, pokušati zadovoljiti sve zahtjeve, te se nositi s nedostatkom organizacije i podrške.⁴⁰ Izuzev ako je situacija takva da više bibliotekara radi u biblioteci.

“Uloga školskog bibliotekara je, prvenstveno, ostvarivati zadatke i ciljeve školske biblioteke: u saradnji s administrativnim osobljem i nastavnicima, bibliotekar je uključen u izradu planova i ostvarenje školskog programa, posjeduje znanje i vještine potrebne za pružanje informacija i rješavanje informacijskih problema, kao i stručnost za korištenje različitih izvora kako štampanih, tako i elektronskih, vodi kampanje za promociju čitanja; dječije književnosti, medija i kulture, prihvaćen kao ravnopravan član stručnog osoblja, sudjeluje u timskom radu i na sastancima kao voditelj biblioteke, ima dobar odnos s djecom, mladima i odraslima.“⁴¹

Rad školskog bibliotekara prema Pedagoškim standarima uključuje:

„učesće u programiranju rada škole, saradnja sa nastavnicima u neposrednom planiranju, poslovi planiranja popune bibliotečkog fonda, permanentno praćenje realizacije programskih zadataka škole sa stanovišta funkcije i uloge biblioteke u realizaciji nastavnih planova i okvirnih programa i vannastavnih aktivnosti, rad na blagovremenom informisanju nastavnika i stručnih saradnika škole o novinama u stručnoj literaturi, stručna obrada knjiga u skladu sa važećim

⁴⁰ Lovrinčević, J., Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Banek Zorica, M. (2005). *Znanjem do znanja: prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti. Str. 79

⁴¹ IFLA *School Library Guidelines*. (2015) Str. 25-30. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (12.03.2024)

standardima, rad na klasifikaciji i stručnoj obradi periodike, vođenje kataloga i druge dokumentacije o bibliotečkoj građi, rad sa učenicima na populaciji knjige, korištenje bibliotečke građe i pružanja pomoći pri izboru i korištenju ove građe, stručna analiza rezultata rada škole, poslovi izdavanja i preuzimanja knjiga, poslovi informisanja, stručno usavršavanje, ostali poslovi utvrđeni aktima škole.“⁴²

Da bi biblioteka podržala nastavni proces i razvoj učenika, trebalo bi da škole ispune određene uslove kako bi mogle da zaposle bibliotekara.

“Da bi se ostvario uslov za radno mjesto bibliotekara, redovna osnovna škola mora da posjeduje biblioteku sa 5.000 knjiga, a od toga najmanje 5% stručne literature i da bude pretplaćena na najmanje dva časopisa koji tretiraju pedagošku teoriju i praksu, a specijalna osnovna škola najmanje 2.500 knjiga od čega najmanje 5% stručne literature i da bude pretplaćena na dva časopisa koji tretiraju pedagošku teoriju i praksu.“⁴³ To naglašava važnost postojanja dobro opremljene biblioteke u školi, kako bi bibliotekar mogao efikasno obavljati svoje zadatke.

Dalje, kako stoji u Pedagoškim standarima „poslove bibliotekara mogu obavljati lica koja posjeduju visoku stručnu spremu i stručna zvanja: profesor komparativne književnosti i bibliotekarstva, diplomirani bibliotekar, diplomirani komparativist, diplomirani bibliotekar-komparativista, kao i lica koja su završila minimalno I (prvi) ciklus odgovarajućeg studija visokog obrazovanja u trajanju od 4 (četiri) godine (240 ECTS bodova) po Bolonjskom studijskom programu. Poslove višeg knjižničara mogu obavljati lica koja mogu da izvode nastavu bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti u skladu sa Nastavnim planom i okvirnim programom, imaju višu ili visoku stručnu spremu i položen stručni ispit za višeg knjižničara, kao i lica sa završenim minimalno I (prvim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja u trajanju od 3 (tri) godine (180 ECTS bodova) po Bolonjskom studijskom programu i položen stručni ispit za višeg knjižničara. Poslove knjižničara mogu obavljati lica koja imaju višu ili visoku stručnu spremu nastavničkog smjera i položen stručni ispit za knjižničara, kao i lica sa završenim minimalno I (prvim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja u trajanju od 3 (tri)

⁴² *Pedagoški standardi za osnovnu školu* („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 11/13). Str. 716.
URL: https://zdk.ba/preuzimanja/sluzbene-novine?view=single&layout=table&id=103&show_title=1&show_description=1 (19.04.2024.)

⁴³ Ibid. Str. 715

godine (180 ECTS bodova) po Bolonjskom studijskom programu i položen stručni ispit za knjižničara.“⁴⁴

Nadležni bi trebali prepoznati potrebu za profesionalnim bibliotekarom koji će se posvetiti održavanju biblioteke i pružanju informacijske podrške učenicima i nastavnicima. Uz odgovarajuću školsku spremu i puno radno vrijeme, bibliotekar može učinkovito obavljati svoje dužnosti, pružati kvalitetne usluge i podržavati obrazovne ciljeve škole na najbolji mogući način. “Bez kvalifikovanih školskih bibliotekara, potencijal školske biblioteke kao obrazovne snage poboljšanje i postignuća učenika se gube. Najjači uticaj na postignuća učenika imaju programi školske biblioteke sa punim radnim vremenom i certificirani/kvalifikovani školski bibliotekari.”⁴⁵

Važno je napomenuti da školski bibliotekari često nisu cijenjeni. U današnjem društvu nije neuobičajeno čuti pitanja poput: zar je potrebno imati obrazovanje iz područja bibliotekarstva da bi neko postao školski bibliotekar, ili pak tvrdnje da školski bibliotekari ne obavljaju značajan posao. “Školski bibliotekar je veoma važna karika u nastavnom procesu svake škole, ali se više nego bilo koji sudionik tog procesa mora dokazivati. Stalno biti korak ispred drugih da bi bio „rame uz rame“ sa ostalima.”⁴⁶

Kako navodi i Galić, često se mogu čuti stereotipi o bibliotekarima kao osobama koje samo sjede i čitaju knjige, što je, nažalost, pogrešna predodžba. Oni iz bibliotečke struke mogu potvrditi da su bibliotekari zapravo osobe s raznolikim znanjem iz različitih područja obrazovanja, nauke i tehnologije.⁴⁷

„Lasić-Lazić (1993) u članku obrazlaže: Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, tadašnjoj Katedri za bibliotekarstvo, bibliotekari se obrazuju od 1976. godine. Temeljni stav o temi autorica je izrazila rečenicom kojom objašnjava da niko od uposlenika u školi ne može postati profesor matematike ili jezika ako položi stručni ispit, da osoba najprije treba biti profesor

⁴⁴ *Pedagoški standardi za osnovnu školu* („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 11/13). Str. 716-717. URL: https://zdk.ba/preuzimanja/sluzbene-novine?view=single&layout=table&id=103&show_title=1&show_description=1 (19.04.2024.)

⁴⁵ *IFLA school library guidelines* (2015) Str. 46. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (12.03.2024)

⁴⁶ Abdulahović, A. (2011). Školski bibliotekar u zemlji standarda i normativa. *Zbornik Radova–Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa*, (05). Str. 99. URL: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=247314> (15.04.2024.)

⁴⁷ Galić, S. (2012). *Suvremeno školsko knjižničarstvo*. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja 58 (28). Str.207-218.

matematike ili jezika. Navela je da se bibliotekar može postati bez diplome bibliotekara, a nakon nekoliko godina iskustva radom, samo polaganjem stručnog ispita. Profesionalna zajednica školskih bibliotekara danas smatra da se temeljna stručna zvanja stječu akademskim obrazovanjem na fakultetima, u redovnom ili vanrednom studiranju i ne mogu se stjecati na neki drugi način.”⁴⁸

Školski bibliotekari sa svojim stručnim kapacitetima, koji posjeduju značajnu ekspertizu i znanje, trebali bi imati veći i značajniji utjecaj na oblikovanje sadržaja Zakona o bibliotečkoj djelatnosti. U članu 18. tog Zakona⁴⁹ se navodi da osoba koja zasniva radni odnos u biblioteci treba položiti stručni ispit za obavljanje bibliotečke djelatnosti nakon određenog perioda rada u toj oblasti (nakon isteka najmanje jedne, a najviše dvije godine obavljanja poslova u bibliotečkoj djelatnosti). Međutim, nije precizirano koji studij ili obrazovni program je potreban za obavljanje ovih poslova, što dovodi do nedostatka standardizacije i kvalitete u oblasti bibliotečke djelatnosti. Stoga je potrebno preoblikovati ovu odredbu kako bi se jasno definisali kriteriji i uvjeti za obavljanje poslova u bibliotekama.

Održavanje kurseva i polaganje stručnih ispita koje organizuje Nacionalna biblioteka omogućavajući polaganje stručnog ispita osobama koje nisu završile studij bibliotekarstva, uglavnom narušava važnost zvanja bachelora/magistra bibliotekarstva/informacijskih nauka.

Osim toga, jedan od glavnih problema u području školskog bibliotekarstva je česta promjena osoblja u školskim bibliotekama. Mitrić, M. navodi da: „najčešće poslove u biblioteci, obavljaju učitelji/nastavnici/profesori koji su djelomično angažovani u biblioteci zbog nedostatka časova provedenih u nastavi. Praksa je pokazala da u tom slučaju najčešće trpe poslovi u biblioteci, s obzirom da nastavnici te poslove ne poznaju, nisu im naklonjeni, nemaju vremena a ni volje da im se dovoljno posvete.“⁵⁰

“U bosansko-hercegovačkoj praksi, bibliotekar je/ili može biti: svaki učitelj i nastavnik (osnovna škola) i profesor (srednja škola) koji nema normu, čiji je predmet ukinut nastavnim

⁴⁸ Udina, K. (2018). *Knjižnica nije more tišine*. Knjižničar/Knjižničarka: e-časopis Knjižničarskog društva Rijeka, 9(9). Str. 22. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/338633> (16.04.2024.)

⁴⁹ *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti*. (Službeni list Republike Bosne i Hercegovine br. 37/95) URL: <https://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf> (23.04.2024.)

⁵⁰ Mitrić, M. (2003). *Školske biblioteke u Republici Srbiji-položaj, funkcije, osnovni pokazatelji sadašnjeg stanja i prioriteta razvoja*. Glasnik Narodne biblioteke Srbije, (1). Str. 148. URL: <http://eprints.rclis.org/5387/1/10.pdf> (15.04.2024)

planom i programom, sa položenim stručnim ispitom iz bibliotekarstva, (za neke ne važi jer i nakon niza godina rada u biblioteci nisu ga položili, jer taj rad smatraju prijelaznim rješenjem u svom statusu zaposlenika, ili čekaju penziju).“⁵¹ Ovo je vrlo značajan problem u području školskog bibliotekarstva. Važno je da bibliotečko osoblje ima odgovarajuće stručno obrazovanje i da kontinuirano radi na svom stručnom usavršavanju kako bi efikasno obavljali svoje poslove.

Za profesionalni uspjeh je važno kontinuirano obrazovanje. Kako se navodi u knjizi “Znanjem do znanja”, diploma nije konačna garancija profesionalnog uspjeha. U stvarnosti, obrazovanje je kontinuiran proces koji traje kroz cijeli radni vijek. Školski bibliotekari aktivno sudjeluju u vlastitom razvoju putem stalnog učenja, sticanja novih znanja i vještina i razvijanja svoje ličnosti. Oni preuzimaju odgovornost za svoj rad, pokazuju interes za inovacije te prate promjene u školskom bibliotekarstvu i obrazovanju. Cjeloživotno učenje postaje neizbježna potreba kako bi ostali uspješni u svijetu koji se neprestano mijenja.⁵²

Ova praksa omogućuje bibliotekarima da se prilagode brzim promjenama u informacijskom okruženju, tehnologiji i potrebama korisnika. Bez školskog bibliotekara, biblioteka bi bila samo prostor sa knjigama, a sa kvalifikovanim bibliotekarom koji predano radi svoj posao postaje mjesto gdje se rađaju ideje, razvijaju vještine i inspiracija nikada ne prestaje. Najvažnija uloga bibliotekara je razumijevanje i udovoljavanje potrebama korisnika. Treba da se trudi osigurati svakom korisniku jednake mogućnosti pristupa uslugama i informacijama.

⁵¹ Abdulahović, A. (2011). Školski bibliotekar u zemlji standarda i normativa. *Zbornik Radova–Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa*, (05). Str. 93. URL: <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=247314> (15.04.2024.)

⁵² Lovrinčević, J., Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Banek Zorica, M. (2005). *Znanjem do znanja: prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti. Str. 73

4. STRUČNA SARADNJA

4.1. SARADNJA UNUTAR ŠKOLE

Kako smatra Šušnjić B., u odgojno-obrazovnom procesu, zajednički rad i saradnja među stručnim osobljem u školi su ključni. Kroz timski rad između školskog bibliotekara i ostalih članova tima, postiže se integrirani pristup u planiranju i provođenju nastavnog programa.⁵³ Osoblje škole može pružiti podršku bibliotekaru kroz saradnju u planiranju i sprovođenju obrazovnih aktivnosti u biblioteci. Uprava pruža smjernice i podršku bibliotekarima kako bi se osiguralo da aktivnosti biblioteke budu usklađene sa školskim prioritetima.

U knjizi „Mjerila kvalitete rada u hrvatskom školskom knjižničarstvu“ navodi se da direktor škole ima ključnu ulogu u postavljanju ciljeva i misije škole te je važan član tima koji radi na njihovom ostvarivanju. Za postizanje tih ciljeva, neophodna je bliska saradnja s školskim bibliotekarom, koji ima ključnu ulogu u upravljanju bibliotekom. Važno je da škola jasno prepozna važnost biblioteke za svoj uspjeh te da naglasi njezinu ulogu u optimalnom funkcioniranju škole. Nedostatak takvog prepoznavanja može biti ključni element u procjeni uspješnosti same škole.⁵⁴

Prema Kovačević D. i Lovrinčević J., profesionalne kompetencije osobe koja radi u biblioteci osim stručnog rada, zasnivaju se i na znanjima i sposobnostima komuniciranja s nastavnicima i ostalim saradnicima, spremnosti na timski rad, sudjelovanju u stvaranju školskog kurikulumu, osposobljenosti za provedbu informacijskog opismenjivanja te menadžerske sposobnosti.⁵⁵

Ključ uspješne saradnje leži u otvorenoj komunikaciji, razumijevanju i poštovanju uloga i perspektiva svake strane. Kroz zajednički rad, bibliotekar, uprava i osoblje mogu stvoriti inspirativno okruženje koje promoviše učenje, istraživanje i razvoj učenika.

⁵³ Šušnjić, B. (2009). *Školska knjižnica i nacionalni okvirni kurikulum*. Senjski zbornik 36 (1). Str. 40. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/87278> (24.04.2024.)

⁵⁴ Kovačević, D., Lovrinčević, J. (2014). *Mjerila kvalitete rada u hrvatskom školskom knjižničarstvu*. Osijek : Odjel za kulturologiju Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer.

⁵⁵ Kovačević, D., Lovrinčević, J. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb : Zavod za informacijske studije.

4.2. PARTNERSTVO SA SLUŽBOM ZA MATIČNE POSLOVE, DRUGIM BIBLIOTEKAMA I LOKALNIM ZAJEDNICAMA

Kroz partnerstva, školska biblioteka postaje središnje mjesto koje povezuje različite institucije i zajednice radi ostvarivanja zajedničkih ciljeva.

Prvo, saradnja sa Službom za matične poslove je od velike važnosti. Matična služba radi na stalnom unapređenju organizacije i načina rada u bibliotekama, kao što su razvoj novih strategija za upravljanje bibliotekama, implementacija efikasnih tehnoloških rješenja ili promovisanje najboljih praksi iz oblasti bibliotekarstva.

“Poslovi matične službe obuhvataju: organizirano i stalno proučavanje pitanja od interesa za bibliotečku djelatnost u cjelini, razmatranje pitanja od zajedničkog interesa za bibliotečku djelatnost na svakom području, odnosno za pojedinu vrstu biblioteka, unapređivanje organizacija i metoda rada u bibliotečkog djelatnosti i bibliotekarskoj struci, izrađivanje stručnih prijedloga za širenje mreže biblioteka, pružanje stručne pomoći i davanje uputa za rad bibliotekama, vršenje stručnog nadzora nad obavljanjem bibliotečke djelatnosti, praćenje i usklađivanje rada bibliotekara, te poticanje njihove međusobne saradnje i organiziranje stručnog usavršavanja bibliotečkih radnika.”⁵⁶

Dakle, Služba za matične poslove vrši stručni nadzor nad radom biblioteka kako bi se osiguralo da se poslovi obavljaju u skladu sa standardima struke i propisima, prati rad bibliotekara, podstiče saradnju i organizuje stručno usavršavanje kako bi se osiguralo da su bibliotekari stalno informisani o najnovijim trendovima i najboljim praksama u oblasti bibliotekarstva.

„Saradnja škole i matične biblioteke treba da bude međusobno komplementarna. Ukoliko biblioteka ima malu i zastarjelu zbirku knjiga, a nedovoljne mogućnosti za nabavku, saradnja škole i matične biblioteke treba da bude veoma bliska i da ima više oblika. Jedan od prvih i glavnih vidova saradnje je usluga trajne pozajmice koju organizuje biblioteka za potrebe škola.”⁵⁷

Kontinuirana edukacija je ključna za održavanje visokih standarda u bibliotekarstvu i za pružanje kvalitetnih usluga korisnicima.

⁵⁶ Blažeković, T. Furlan, B. (1993). *Knjižnica osnovne škole*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka. Str.1-2.

⁵⁷ Šuljagić, R. (1972). *Biblioteka u osnovnoj školi*. Beograd : Narodna biblioteka Srbije. Str.52.

„Rad djelatnika u odgojno-obrazovnim institucijama zahtjeva cjeloživotno obrazovanje jer dolazi do stalnog mijenjanja sadržaja i razvoja metoda proučavanja. Stručno usavršavanje važno je jer povećava njihove stručne kompetencije, njihova znanja i vještine. Važno je i zajedničko djelovanje školskih knjižničara.“⁵⁸

Prema IFLA-i, školski bibliotekari trebaju, ako je moguće, uspostaviti saradnju sa drugim bibliotečkim grupama u široj zajednici, uključujući javne biblioteke i bibliotečka udruženja. Cilj ove saradnje je poboljšanje bibliotečkih usluga za djecu i mlade u datoj zajednici. Školske biblioteke i javne biblioteke trebaju nastojati da sarađuju kako bi pružile bolje usluge i podršku mladima u njihovom obrazovanju i razvoju.⁵⁹

Partnerstvo s drugim bibliotekama pruža školskoj biblioteci priliku za razmjenu iskustva. Aktivni bibliotekara mogu biti veoma korisni, pa kroz redovne sastanke i radionice, bibliotekari imaju priliku dijeliti najbolje prakse, iskustva i resurse koji su korisni u njihovom radu. Ova razmjena znanja omogućava bibliotekarima da nauče jedni od drugih i unaprijede svoje vještine i usluge. Kroz partnerstvo sa lokalnim zajednicama, biblioteka može organizovati događaje, radionice i projekte koji promiču čitanje, obrazovanje i kulturnu raznolikost i doprinijeti razvoju lokalne zajednice.

⁵⁸ Kovačević, D., Lovrinčević, J. (2014). *Mjerila kvalitete rada u hrvatskom školskom knjižničarstvu*. Osijek: Odjel za kulturologiju Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer.

⁵⁹ *IFLA School Library Guidelines*. (2015) Str. 29. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (12.03.2024)

5. ISTRAŽIVANJE O PROBLEMIMA ŠKOLSKH BIBLIOTEKA: NA PRIMJERU GRADA ZENICE

5.1. CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je bolje razumijevanje stanja školskih biblioteka u gradu Zenici; njihovih radnih uslova, izazova s kojima se suočavaju i resursa koje imaju na raspolaganju. Svrha istraživanja je razumijevanje specifičnih poteškoća koje bibliotekari doživljavaju u svom radu. Zatim, pružanje konkretnih smjernica kako bi se ti problemi riješili ili ublažili, odnosno preporuke za unapređenje njihove funkcionalnosti kako bi se učinili efikasnijim u pružanju obrazovnih resursa učenicima i nastavnicima. Osim toga, istraživanje je usmjereno na sagledavanje potreba za digitalnom tehnologijom i potencijala za unapređenje saradnje između biblioteka i drugih relevantnih institucija u cilju boljeg iskorištavanja resursa i podizanja kvalitete obrazovanja.

U istraživanju smo analizirali općenito stanje školskih biblioteka, istražujući radne uslove, prepreke s kojima se suočavaju, ukupan broj dostupnih bibliotečkih jedinica i učestalost obnavljanja fonda putem kupovine. Također smo istražili površinu prostora koju biblioteke zauzimaju, dostupnost čitaonica i pristup do samih prostorija biblioteke za osobe sa invaliditetom. U fokusu je također bio stručni kadar zaposlen u bibliotekama, radno vrijeme i stručno osposobljavanje bibliotekara. Proučili smo i primjenu digitalne tehnologije, broj računara i dostupnu računalnu opremu. Na kraju smo istražili i saradnju s drugim bibliotekama, Društvom bibliotekara i Službom za matične poslove.

5.2. ODREĐIVANJE UZORKA, STRATEGIJA PRISTUPA I SPROVOĐENJE ISTRAŽIVANJA

Ukupno je obuhvaćena 31 školska biblioteka, a za prikupljanje podataka korištena je aplikacija Google Forms. Anketa je poslana na e-mail adrese svih osnovnih i srednjih škola u martu 2024. godine kako bi anketu prosljedili bibliotekarima, pri čemu je od ukupno 31 škole/biblioteke (spisak svih škola u prilogu ovog rada) odgovorilo njih 25.

Telefonskim putem smo kontaktirali preostalih 6 škola. Informacije koje smo dobili su sljedeće:

- U dvije škole, koje su funkciji muzičkog obrazovanja, ne postoji školska biblioteka.
- U četiri škole postoji biblioteka, ali ne i bibliotekar, jer, kako je rečeno, nemaju uslove za to radno mjesto zbog nedovoljnog broja jedinica bibliotečke građe. Te biblioteke rade po potrebi i samim tim nisu uključene u ovo istraživanje.

Prije početka istraživanja, dobili smo saglasnost za prikupljanje podataka u svrhu naučnog istraživanja.

Pitanja u anketi, ukupno 25, osmišljena su na temelju smjernica spomenutih u radu. Pitanja su strukturirana tako da učesnici mogu odabrati jedan odgovor iz ponuđenih opcija, osim u dva slučaja gdje je dopušteno odabrati više odgovora, te dva pitanja koja imaju opciju otvorenog tipa, odnosno ukoliko je odgovor na postavljeno pitanje "DA", potrebno je napisati kratak odgovor.

5.3. METODE ISTRAŽIVANJA

Anketna pitanja su oblikovana kako bi se prikupile kvantitativne informacije o različitim aspektima školskih biblioteka, kao što su broj knjiga, broj računara, broj zaposlenih i slično. Kvantitativna metoda istraživanja koristila se za prikupljanje i analizu numeričkih podataka. Osim toga, ova metoda doprinijela je stvaranju čvrstih i pouzdanih zaključaka temeljenih na podacima, što je ključno za donošenje informiranih odluka i preporuka za unapređenje prakse u području školskih biblioteka. Nakon prikupljanja podataka, provest ćemo analizu kako bi opisali i interpretirali dobivene rezultate kroz grafičko prikazivanje rezultata i tumačenje dobivenih informacija.

Deskriptivna metoda istraživanja imala je za cilj dati znanstvenu i praktičnu vrijednost istraživanju. To je postignuto analizom i interpretacijom prikupljenih podataka kako bi se stekao jasan uvid u trenutno stanje predmeta istraživanja. Na temelju dobivenih podataka izvučeni su zaključci koji su omogućili pregled razumijevanja predmeta istraživanja. Iz tih zaključaka iznesene su preporuke za unapređenje prakse.

5.4. HIPOTEZE

U skladu sa postavljenim ciljem i svrhom istraživanja, ispitat će se sljedeće hipoteze, a analiza će potvrditi ili opovrgnuti postavljene hipoteze:

H1: Razina primjene digitalne tehnologije u školskim bibliotekama je veoma niska.

H2: Većina zaposlenih u školskim bibliotekama nema završen studij bibliotekarstva/informacijskih nauka.

H3: Biblioteke se suočavaju s nedostatkom financijskih sredstava za nabavku novih resursa, te se rijetko obnavlja bibliotečki fond kupovinom.

H4: Postoji pozitivna korelacija između razine saradnje školskih biblioteka s drugim bibliotekama i relevantnim institucijama.

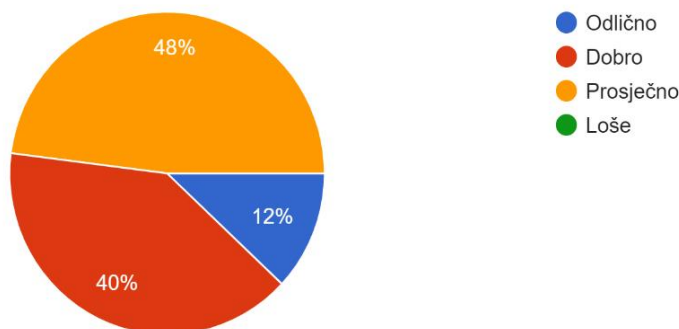
5.5. ANALIZA PODATAKA I INTERPRETACIJA REZULTATA

Kao što je već napomenuto, anketu su ispunjavali zaposlenici, odnosno bibliotekari škola. Da bismo bolje razumjeli dobivene rezultate ankete, prikazati ćemo ih grafikonom.

Na prvo pitanje kako bi opisali općenito stanje školske biblioteke u njihovoj školi, 48% (12 ispitanika) je ocijenilo stanje kao prosječno, 40% (10 ispitanika) je ocijenilo da je dobro, dok je 12% (3 ispitanika) smatralo da je stanje odlično, kako je prikazano na Grafikonu 1 ispod. Ovi rezultati pružaju sliku o općem dojmu ispitanika o stanju školske biblioteke u kojoj rade.

Kako biste opisali općenito stanje školske biblioteke u Vašoj školi?

25 responses

GRAFIKON 1. OPIS STANJA ŠKOLSKE BIBLIOTEKE

Kao što možemo vidjeti na Grafikonu 2, narednim pitanjem, sa mogućnošću više odgovora ili alternativnim odgovorom, nastojalo se utvrditi koje su najveće prepreke s kojima se biblioteke suočavaju, te smo dobili sljedeće odgovore:

18 ispitanika smatra da su prepreke nedostatak resursa, kao što su knjige, oprema i tehnologija.

12 ispitanika identificira nedostatak prostora kao prepreku.

10 ispitanika navodi nedostatak interesa učenika za korištenje biblioteke.

4 ispitanika ističu nedostatak kvalifikovanog osoblja.

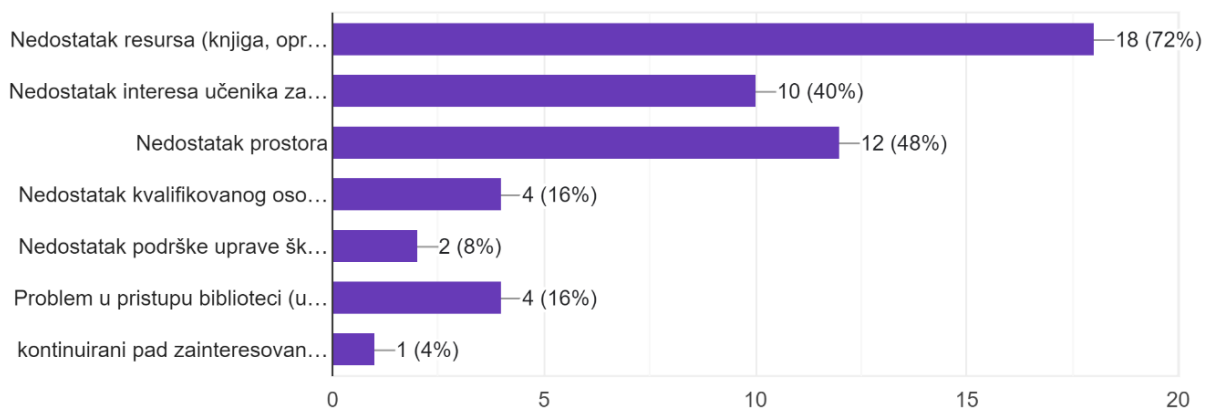
4 ispitanika ukazuju na probleme u pristupu biblioteci (za osobe s invaliditetom).

2 ispitanika ističu nedostatak podrške uprave škole i osoblja.

Kao alternativni odgovor, jedan ispitanik je spomenuo kontinuirani pad zainteresovanosti za lektiru ali i ostale knjige neobaveznog tipa.

Koje su najveće prepreke sa kojima se suočavate? (moguće više odgovora ili navedite alternativni odgovor)

25 responses

GRAFIKON 2. NAJVEĆE PREPREKE U RADU ŠKOLSKE BIBLIOTEKE

Na treće pitanje o ukupnom broju bibliotečkih jedinica s kojima raspolažu, dobili smo sljedeće odgovore:

48% ili 12 bibliotekara su odgovorili da imaju između 5000 i 10000 bibliotečkih jedinica.

28% ili 7 bibliotekara su odgovorili da imaju između 10000 i 15000 bibliotečkih jedinica.

16% ili 4 bibliotekara su odgovorili da imaju između 15000 i 20000 bibliotečkih jedinica.

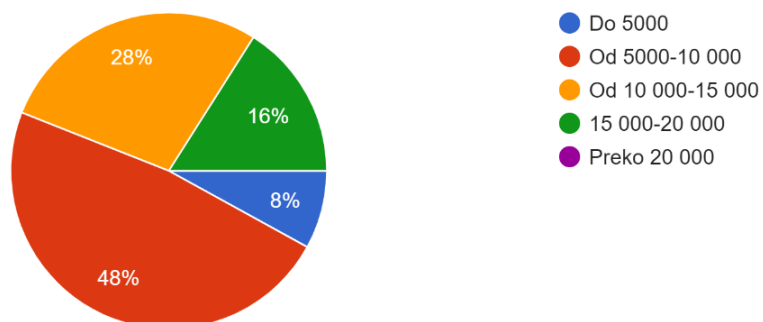
8% ili 2 bibliotekara su odgovorili da imaju manje od 5000 bibliotečkih jedinica.

(Grafikon 3)

Možemo primijetiti da većina biblioteka raspolaže manjim do srednjim brojem jedinica.

Koji je ukupan broj bibliotečkih jedinica sa kojim raspolazete (knjižne i neknjižne građe)?

25 responses

GRAFIKON 3. BROJNOST FONDA

Na pitanje o učestalosti obnavljanja fonda kupovinom, dobili smo sljedeće odgovore:

44% ili 11 ispitanika izjavilo je da biblioteka ne obnavlja fond kupovinom, već se oslanja na poklone i donacije.

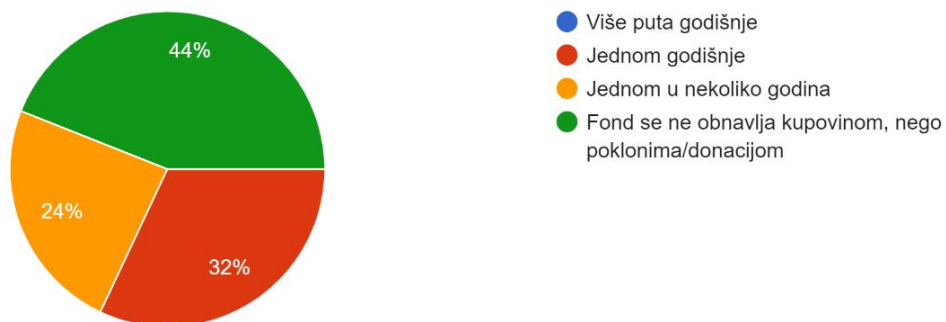
32% ili 8 biblioteka obnavlja fond jednom godišnje.

24% ili 6 biblioteka obnavlja fond jednom u nekoliko godina. (Grafikon 4)

Primjećujemo da se većina biblioteka oslanja na poklone i donacije, ali ipak dio biblioteka ipak redovno obnavlja fond kupovinom.

Koliko često biblioteka obnavlja svoj fond kupovinom?

25 responses

GRAFIKON 4. OBNOVA FONDA

Na pitanje o ukupnoj površini školske biblioteke, dobili smo sljedeće odgovore:

40% ili 10 bibliotekara navodi da je površina biblioteke između 20 i 40 kvadratnih metara.

40% ili 10 bibliotekara navodi da je površina biblioteke između 40 i 60 kvadratnih metara.

8% ili 2 bibliotekara navodi da je površina biblioteke između 60 i 80 kvadratnih metara.

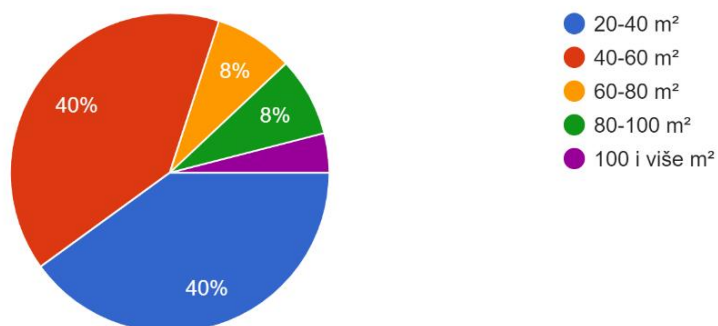
8% ili 2 bibliotekara kažu da je površina biblioteke između 80 i 100 kvadratnih metara.

4% ili 1 bibliotekar navodi da ima više od 100 kvadratnih metara. (Grafikon 5)

Iz ovih rezultata vidljivo je da više od polovine biblioteka ima manju površinu od preporučenog minimuma.

Koja je ukupna površina školske biblioteke?

25 responses

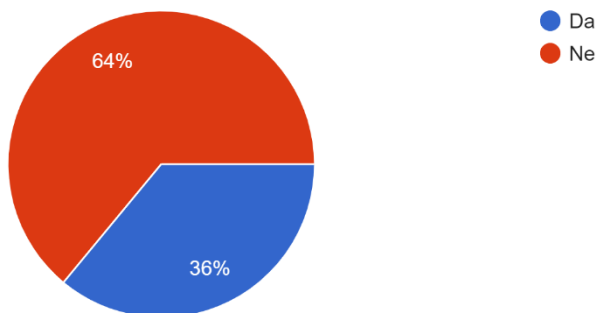

GRAFIKON 5. POVRŠINA ŠKOLSKE BIBLIOTEKE

Na sljedeće pitanje koje je vezano za lokaciju pristupačnu osobama sa invaliditetom, od ukupnog broja odgovora, 64% biblioteka nisu smještene na lokaciji koja omogućava osobama s invaliditetom lako pristupanje (lokacija koja se nalazi na prizemlju zgrade sa širokim prolazima, sa rampom ili liftovima za pristup višim spratovima), dok 36% biblioteka ima pristupačnu lokaciju, kao što vidimo na Grafikonu 6.

Da li je biblioteka smještena na lokaciji koja omogućava osobama sa invaliditetom da joj lako pristupe (lokacija koja se nalazi na prizemlju zgrad... rampom ili liftovima za pristup višim spratovima)?

25 responses

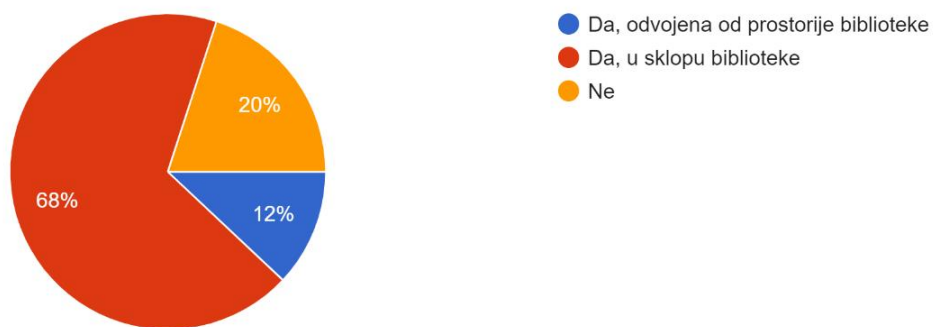

GRAFIKON 6. LOKACIJA BIBLIOTEKE

Kada je u pitanju čitaonica, od ukupnog broja biblioteka, 68% ili 17 biblioteka ima čitaonicu koja se nalazi unutar samog prostora biblioteke, dok 12% ili 3 biblioteke imaju čitaonicu koja je odvojena od glavnog prostora biblioteke. Ostalih 20% ili 5 biblioteka nema čitaonicu. (Grafikon 7)

Da li školska biblioteka ima čitaonicu?

25 responses

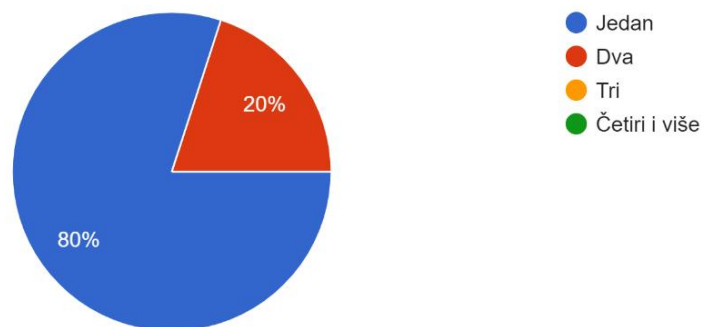

GRAFIKON 7. ČITAONICA

Na naredno pitanje koje je glasilo “Koliko zaposlenika radi u biblioteci”, u bibliotekama koje su obuhvaćene istraživanjem, 80% ili 20 biblioteka ima jednog bibliotekara, dok 20% ili u 5 biblioteka rade dva bibliotekara. (Grafikon 8)

Koliko zaposlenika radi u biblioteci?

25 responses

GRAFIKON 8. BROJ ZAPOSLENIH U BIBLIOTECI

Na pitanje o obrazovanju zaposlenih bibliotekara, dobili smo sljedeće odgovore:

64% ili 16 bibliotekara imaju završen neki drugi studij i položen stručni ispit iz bibliotekarstva.

16% ili 4 bibliotekara imaju završen studij bibliotekarstva/informacijskih nauka.

4% ili u jednoj biblioteci jedan od zaposlenih ima završen studij bibliotekarstva, dok drugi zaposleni nema položen stručni ispit.

16% ili u 4 biblioteke rade zaposlenici sa završenim drugim studijem i bez položenog stručnog ispita iz bibliotekarstva. (Grafikon 9)

Imaju li zaposleni bibliotekari studij bibliotekarstva/ informacijskih nauka ili položen stručni ispit?
25 responses

GRAFIKON 9. STRUČNI KADAR ZAPOSLENIH U BIBLIOTECI

Na pitanje o radnom vremenu školske biblioteke, dobili smo sljedeće odgovore:

64% ili 16 biblioteka radi puno radno vrijeme (40h sedmično).

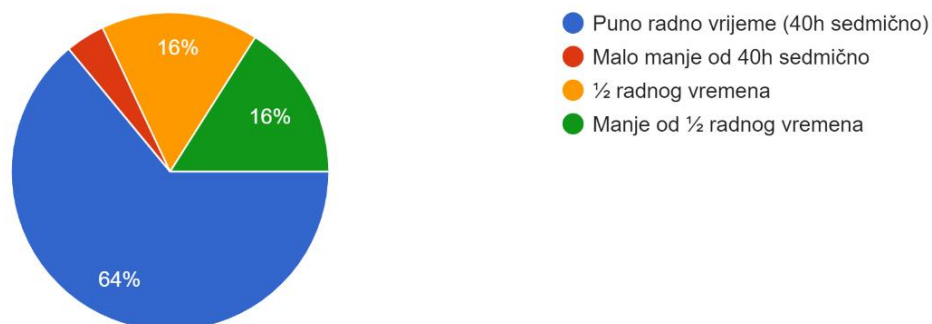
4% ili 1 biblioteka radi malo manje od 40 sati sedmično.

16% ili 4 biblioteke rade pola radnog vremena.

16% ili 4 biblioteke rade manje od pola radnog vremena. (Grafikon 10)

Radno vrijeme školske biblioteke?

25 responses

GRAFIKON 10. RADNO VRIJEME ŠKOLSKE BIBLIOTEKE

Na pitanje o aktivnostima koje su vezane za rad sa korisnicima, dobili smo sljedeće odgovore:

52% ili u 13 biblioteka se održavaju radionice.

40% ili u 10 biblioteka se organizuju književni klubovi; čitanje i diskutovanje o knjigama.

36% ili u 9 biblioteka se provode edukacije.

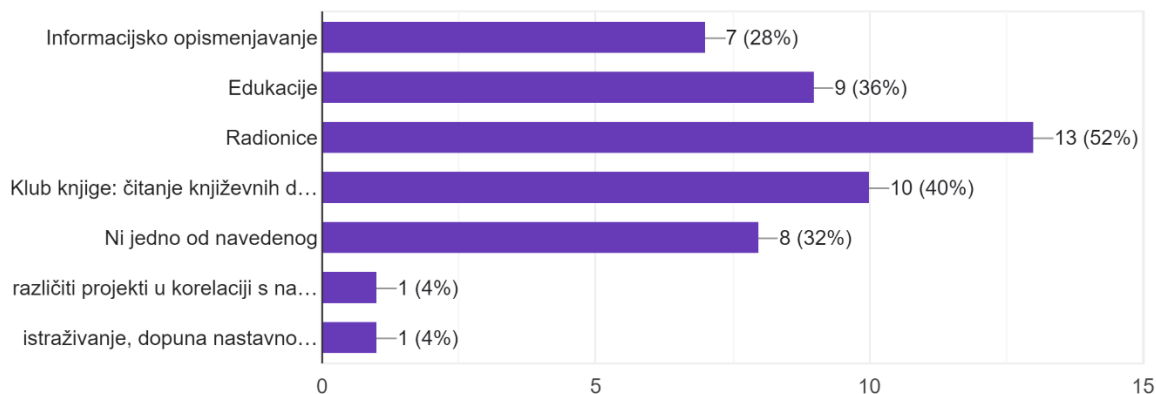
28% ili u 7 biblioteka se provodi informacijsko opismenjavanje sa korisnicima.

32% ili 8 ispitanika je odgovorilo da ne radi ni jedno od navedenog.

Dodatni odgovori je bio da se rade “različiti projekti u korelaciji s nastavnim predmetima i različiti projekti uz suradnju s lokalnim institucijama.” Još jedan od odgovora je “istraživanje, dopuna nastavnom sadržaju.” (Grafikon 11)

Koji su oblici rada sa korisnicima najzastupljeniji u Vašoj biblioteci? (moguće više odgovora ili navedite alternativni odgovor)

25 responses

GRAFIKON 11. OBLICI RADA SA KORISNICIMA

Na pitanje o broju računara s pristupom internetu u školskoj biblioteci, dobili smo sljedeće odgovore:

64% ili 16 biblioteka ima jedan računar.

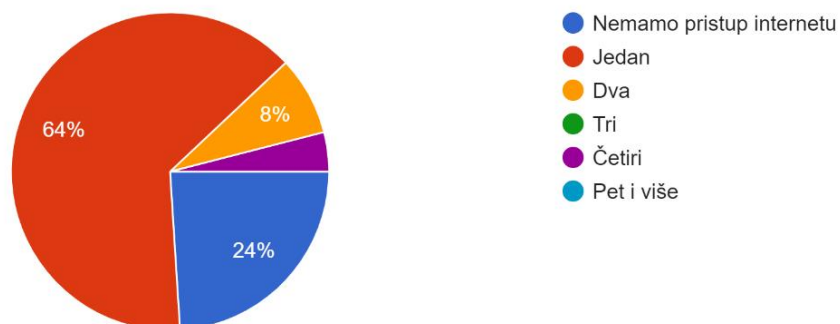
8% ili 2 biblioteke imaju dva računara.

4% ili 1 biblioteka ima četiri računara.

24% ili 6 biblioteka nema pristup internetu. (Grafikon 12)

Koliko računara s pristupom internetu ima Vaša školska biblioteka?

25 responses

GRAFIKON 12. BROJ RAČUNARA U BIBLIOTECI

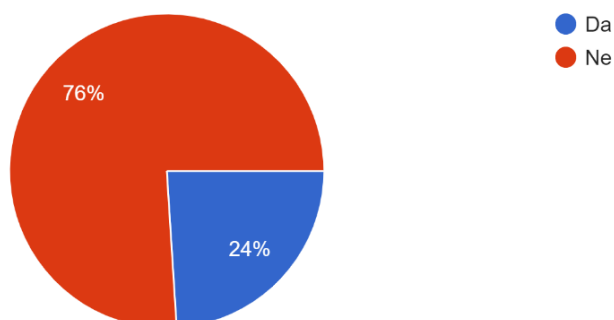
Ovi rezultati pokazuju da većina školskih biblioteka ima jedan računar s pristupom internetu. Međutim, zabrinjavajuće je što postoji broj biblioteka koje uopće nemaju pristup internetu.

Kako možemo vidjeti iz rezultata narednog pitanja o tome da li korisnici mogu pristupiti računaru, 76% (19 ispitanika) su naveli da ne mogu pristupiti računaru, 24% (6 ispitanika) su odgovorili potvrdno. (Grafikon 13)

Iz ovih odgovora možemo zaključiti da u većini školskih biblioteka korisnici, odnosno učenici, nemaju mogućnost pristupa računarima. To sugerira da računare uglavnom koriste samo zaposleni u biblioteci.

Da li korisnici mogu pristupiti računaru?

25 responses

GRAFIKON 13. MOGUĆNOST PRISTUPA RAČUNARU KORISNICIMA

Naredno pitanje je otvorenog tipa gdje su bibliotekari mogli navesti koju dodatnu informatičku opremu biblioteka posjeduje (ukoliko posjeduje). Navedeni su sljedeći odgovori:

Kopir aparat je prisutan u jednoj biblioteci. Dva bibliotekara su odgovorili da je prisutan printer.

Jedna biblioteka je opremljena i sa pametnom tablom, laptopom i uređajem za printanje/kopiranje.

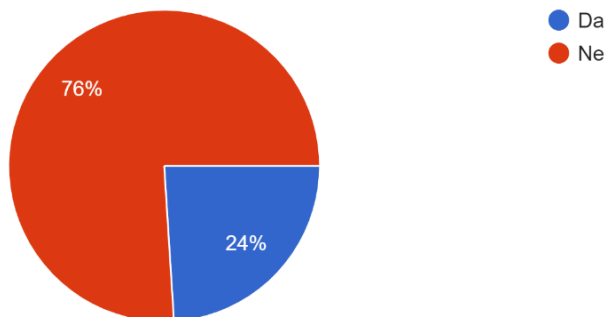
TV se nalazi u dvije biblioteke i "koristi se povremeno za prezentacije lektirnih, filmskih, muzičkih i dugih materijala i uopće pretrage u okviru medijske kulture".

Projektore posjeduju dvije biblioteke.

Sljedeće postavljeno pitanje je vezano za korištenje digitalnih tehnologija radi poboljšanja pristupa informacijama i podrške učenju na daljinu, posebno u vanrednim situacijama poput pandemija ili prirodnih katastrofa. Odgovori su pokazali da 19 bibliotekara, što je 76%, ne koristi digitalne tehnologije u tu svrhu, dok je 6 bibliotekara, tj. 24%, odgovorilo potvrdno. (Grafikon 14)

Da li školska biblioteka koristi digitalne tehnologije kako bi unaprijedila pristup informacijama i podržala učenje na daljinu, posebno u situacijama kao što su pandemije ili prirodne katastrofe?

25 responses

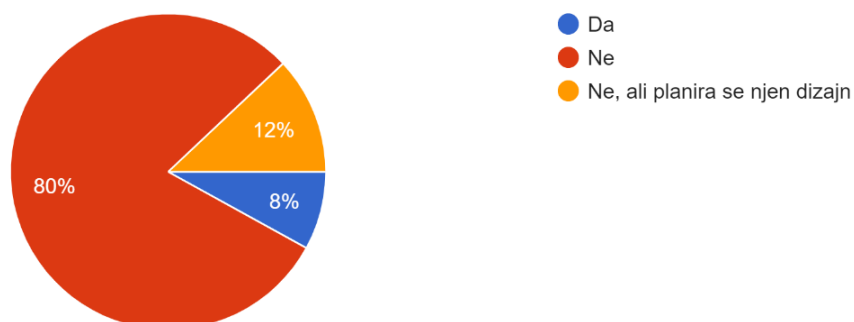
GRAFIKON 14. ŠKOLSKA BIBLIOTEKA I DIGITALNE TEHNOLOGIJE

Sljedećem pitanjem smo saznali posjeduje li školska biblioteka web stranicu. Odgovori su pokazali da 80% ili 20 biblioteka nema web stranicu, 12% ili 3 biblioteke planiraju dizajnirati web stranicu, dok 8% ili 2 biblioteke već posjeduju web stranicu. (Grafikon 15)

Analizom dostupnih web stranica (škola koje ulaze u ovo istraživanje) primjećuje se da i veliki broj škola (osam) nema web stranicu i koristi društvene mreže, uglavnom Facebook, za informisanje javnosti. Sedam škola ima web stranice koje nisu ažurirane i ne koriste se aktivno. Šest škola ima web stranicu, ali uopće ne sadrže sekciju posvećenu biblioteci. Dvije škole imaju sekciju za biblioteku, ali nije funkcionalna i naznačeno je da je stranica još u izradi. Dvije škole posjeduju sekciju vezano za biblioteku.

Da li biblioteka posjeduje web stranicu?

25 responses

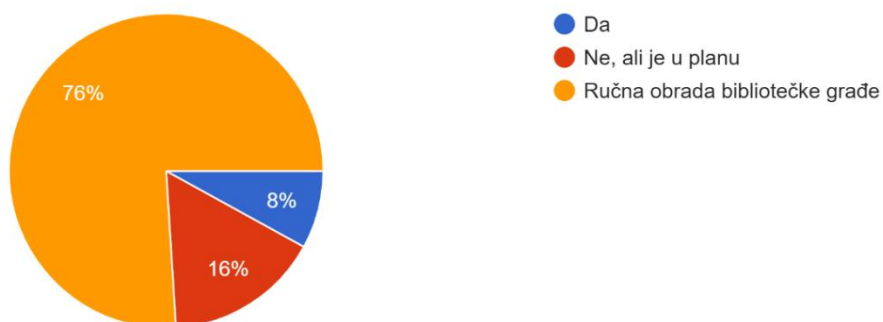

GRAFIKON 15. MREŽNA STRANICA BIBLIOTEKE

Na naredno pitanje o obradi bibliotečke građe, 76% ili 19 ispitanika su odgovorili da trenutno obavljaju ručnu obradu bibliotečke građe. Neki planiraju uvođenje programa, što iznosi 16% ili 4 biblioteke, dok 8% ili 2 biblioteke koriste bibliotečki program. (Grafikon 16)

Da li koristite bibliotečki program za obradu građe?

25 responses

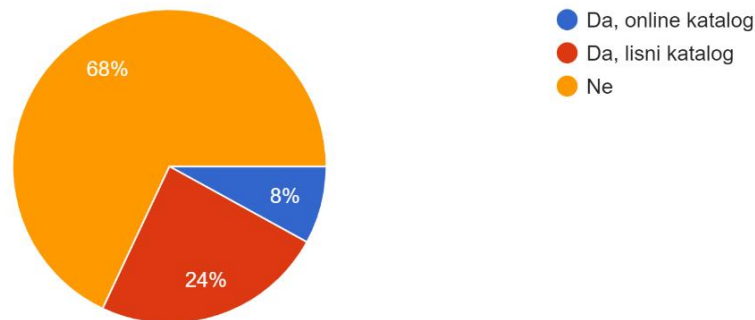

GRAFIKON 16. BIBLIOTEČKI PROGRAM ZA OBRADU GRAĐE

U sljedećem pitanju smo tražili informaciju o kojem bibliotečkom programu je riječ ukoliko je odgovor na prethodno pitanje bio potvrđan. Jedan od odgovora je da se koristi program *MetelWin*, dok drugi bibliotekar nije naveo koji program koristi.

Dalje smo istražili posjeduje li školska biblioteka katalog. Odgovori su pokazali da 68% ili 17 biblioteka nema katalog, 24% ili 6 biblioteka koristi lisni katalog, dok 8% odnosno 2 biblioteke posjeduju online katalog. (Grafikon 17)

Da li školska biblioteka posjeduje katalog?
25 responses

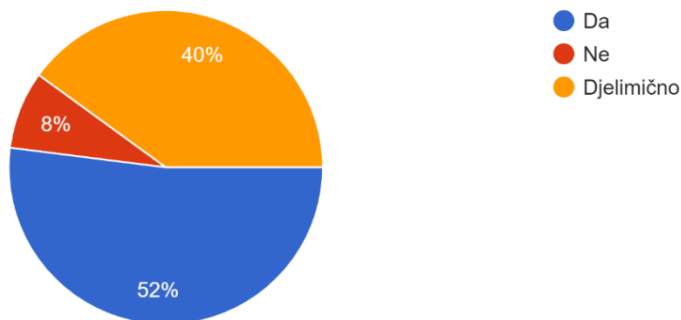

GRAFIKON 17. POSJEDOVANJE KATALOGA

U sljedećem pitanju istražili podršku koju menadžment škole pruža biblioteci i bibliotekaru radi njihovog uključivanja u obrazovne aktivnosti unutar škole. Odgovori su pokazali da 52%, odnosno 13 ispitanika, tvrdi da im menadžment škole pruža dovoljno podrške, 40%, odnosno 10 ispitanika, smatra da je podrška djelimična, dok je 8% ili 2 ispitanika su odgovorili da ne dobivaju dovoljno podrške. (Grafikon 18)

Da li menadžment škole pruža dovoljno podrške biblioteci i bibliotekaru kako bi se osiguralo njihovo uključivanje u obrazovne aktivnosti unutar škole?

25 responses

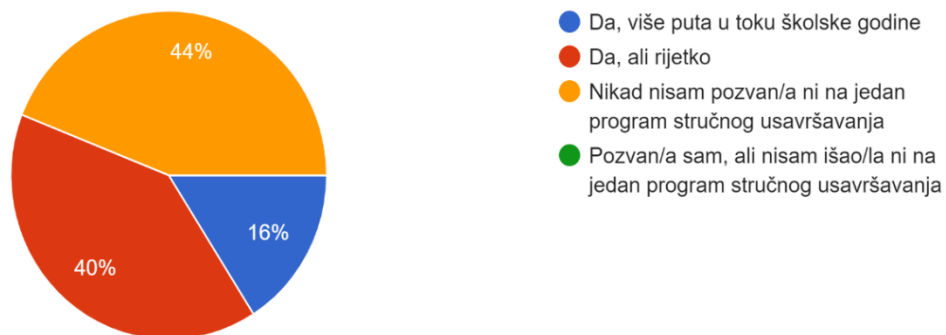

GRAFIKON 18. PODRŠKA MENADŽMENTA ŠKOLE

Narednim pitanjem smo namjeravali saznati da li bibliotekari tokom školske godine učestvuju na seminarima i programima stručnog usavršavanja bibliotekara. 44% ili 11 bibliotekara tvrde da nikada nisu pozvani ni na jedan program stručnog usavršavanja, 40% ili 10 bibliotekara idu, ali rijetko, dok 16% ili 4 bibliotekara učestvuju više puta u toku školske godine.

Da li tokom školske godine učestvujete na seminarima i programima stručnog usavršavanja bibliotekara?

25 responses

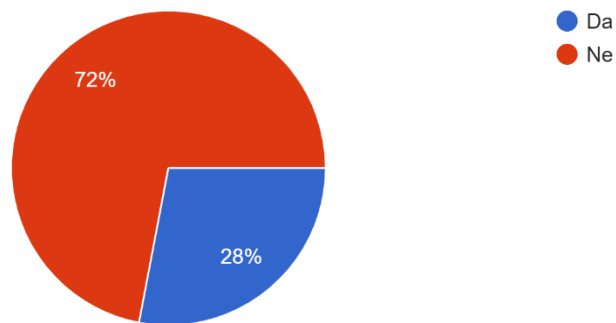

GRAFIKON 19. STRUČNO USAVRŠAVANJE

Dalje smo istražili da li postoji saradnja između školske biblioteke i Službe za matične poslove. Rezultati su pokazali da 72% ili 18 ispitanika kaže da ne postoji, dok je 28% ili 7 ispitanika je odgovorilo potvrdno. (Grafikon 20)

Da li postoji saradnja između školske biblioteke i Službe za matične poslove (Gradske biblioteke Zenica)?

25 responses

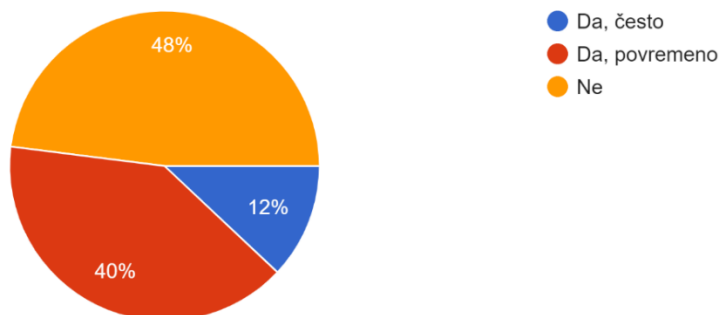

GRAFIKON 20: SARADNJA ŠKOLSKE BIBLIOTEKE I SLUŽBE ZA MATIČNE POSLOVE

Istražili smo i da li postoji saradnja biblioteke sa lokalnim zajednicama, drugim bibliotekama i institucijama kako bi proširili svoj utjecaj i resurse. Rezultati pokazuju da 48% ili 12 biblioteka ne saraduje, 40% ili 10 biblioteka to čini povremeno, dok 12% ili 3 biblioteke saraduju često. (Grafikon 21)

Da li saradujete sa lokalnim zajednicama, drugim bibliotekama i institucijama kako bi proširili svoj utjecaj i resurse?

25 responses

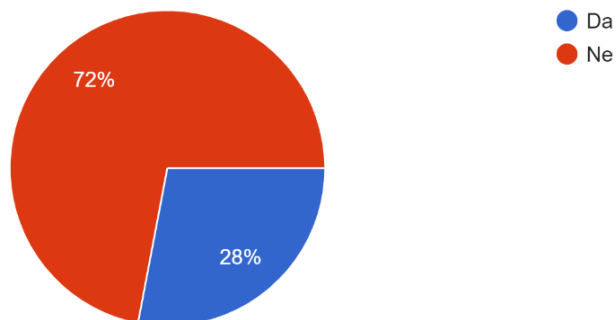

GRAFIKON 21. SARADNJA SA LOKALNIM ZAJEDNICAMA, DRUGIM BIBLIOTEKAMA I DRUGIM INSTITUCIJAMA

Kada je saradnja i aktivnosti sa Društvom bibliotekara u pitanju, većina, odnosno 72% ili 18 ispitanika izjavljuje da takva saradnja ne postoji, dok 28% ili 7 biblioteka tvrdi da saraduje. (Grafikon 22)

Postoji li saradnja i aktivnosti sa Društvom bibliotekara?

25 responses

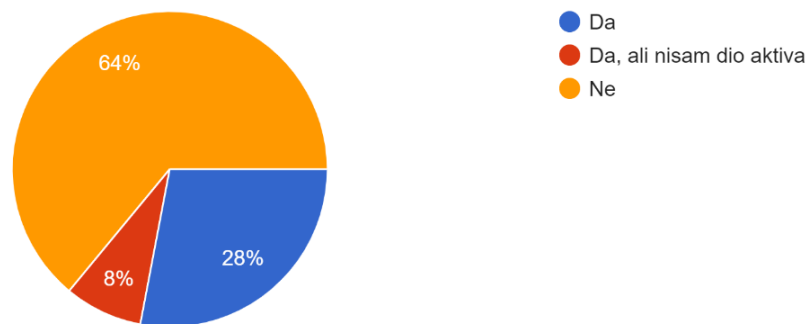

GRAFIKON 22. SARADNJA SA DRUŠTVOM BIBLIOTEKARA

Sljedeće pitanje je bilo vezano za postojanje Aktiva bibliotekara na području grada ili Zeničko-Dobojskog kantona. Rezultati istraživanja su sljedeći: 28% ili 7 bibliotekara su naveli da postoji Aktiv, 8% ili 2 bibliotekara su potvrdili postojanje Aktiva, ali da nisu dio tog Aktiva, 64% ili 16 bibliotekara su izjavili da ne postoji Aktiv. (Grafikon 23)

Nakon toga, 18. aprila 2024. godine, održan je radni sastanak školskih bibliotekara. Budući da sam i sama trenutno zaposlenica jedne od školskih biblioteka, izrazili smo želju za osnivanjem Aktiva ili Udruženja koje će imati formalniji status i biti registrovano. Dobili smo informaciju da je Aktiv postojao internim dogovorom među određenim zaposlenicama koje su radile dugi niz godina, ali da se nije ništa posebno događalo. Nadamo se da će ovaj Aktiv biti uspješan, donijeti mnoge koristi i da ćemo zajednički raditi na promicanju zajedničkih ciljeva i dijeljenju znanja i iskustva.

Da li postoji Aktiv bibliotekara na području grada Zenice ili Zeničko-Dobojskog kantona?
25 responses

GRAFIKON 23. AKTIV BIBLIOTEKARA

5.6. DISKUSIJA

Cilj anketnog istraživanja, čiji su rezultati prikazani u prethodnom poglavlju, bio je prikazati eventualne probleme sa kojima se susreću školske biblioteke u gradu Zenici.

Istraživanje je postavljeno na temelju nekoliko hipoteza: prva da je razina primjene digitalne tehnologije u školskim bibliotekama veoma niska, druga je da većina zaposlenih u školskim bibliotekama nema formalno obrazovanje iz oblasti bibliotekarstva/informacijskih nauka, sljedeća hipoteza je da se biblioteke suočavaju s nedostatkom financijskih sredstava za nabavku novih resursa i da se rijetko obnavlja bibliotečki fond kupovinom, dok je posljednja hipoteza sugerisala da postoji pozitivna korelacija između razine saradnje školskih biblioteka s drugim bibliotekama i relevantnim institucijama. Nakon predstavljenih rezultata istraživanja, možemo zaključiti da su potvrđene sve hipoteze osim posljednje.

Primijetili smo da većina školskih biblioteka još uvijek ručno obrađuje građu, dok samo manji postotak koristi bibliotečki program. To ukazuje na potrebu za modernizacijom i uvođenjem digitalnih alata kako bi se olakšalo upravljanje i pristupanje građi. U nekim bibliotekama, pristup internetu uopće nije dostupan, dok većina učenika u ostalim bibliotekama nema pristup računarima. Ova ograničenja u pristupu tehnologiji mogu značajno otežati digitalni razvoj učenika i njihovu mogućnost pristupa širokom spektru informacija i resursa putem interneta. Da bi se podržao digitalni razvoj učenika i omogućio pristup relevantnim informacijama, važno je osigurati adekvatnu tehnološku infrastrukturu u školskim bibliotekama.

Osim toga, školske biblioteke nisu integrisane u jedinstvenu internet bazu podataka, nemaju bibliotečko-infomacioni sistem poput Cobiss-a, što ograničava pristup digitalnim resursima i uslugama koje bi mogle biti korisne učenicima i nastavnicima. Nemaju online katalog, što znači da korisnici nemaju mogućnost pretraživanja dostupne građe putem interneta. Time se značajno otežava pristup informacijama i resursima biblioteke, posebno u situacijama kada korisnici nisu fizički prisutni u biblioteci. Uvođenjem online kataloga moglo bi se poboljšati korisničko iskustvo i omogućiti učinkovitije pretraživanje i pristupanje građi biblioteke, čime bi se povećala i korisnost biblioteke u digitalnom dobu. Također, većina školskih biblioteka nema vlastitu web stranicu niti su prisutne na bilo kojem društvenom mediju osim na Facebook stranicama škola, obično samo kada se realizuje neki poseban događaj. Time se ukazuje potreba za razvojem online prisutnosti

kako bi se pružila podrška učenju na daljinu i promovisale usluge biblioteke. Informacijsko opismenjavanje, koje je od izuzetne važnosti, provodi se u samo sedam biblioteka. Ovo bi trebalo biti važno područje za unapređenje.

Potvrđena je i hipoteza o nedostatku formalnog obrazovanja iz bibliotekarstva među zaposlenim u školskim bibliotekama. Rezultati su zaista zabrinjavajući. Činjenica da većina zaposlenih nema formalno obrazovanje u tom području ukazuje na nedostatak priznavanja stručnosti i važnosti ovog područja rada. To također može utjecati i na kvalitetu usluga koje školske biblioteke mogu pružiti. Važno je da se promjeni Zakonska regulativa i da se poduzmu konkretne akcije kako bi se promijenilo ovakvo stanje. Većina bibliotekara rijetko sudjeluje i u stručnim usavršavanjima.

Također, primjećuje se da čak 8 biblioteka ne provodi nijedan oblik aktivnosti s korisnicima koji je naveden, a nisu ni naveli alternativne načine interakcije s korisnicima, što sugerira da se biblioteka uglavnom koristi za posuđivanje knjiga. Konkretni oblici saradnje nisu navedeni jer vjerojatno nisu ni prisutni. Aktivnosti su tako svedene na minimum i nužne radnje poput inventarisanja građe ili primopredaje lektira. Nadalje, primijećeno je da neke biblioteke ne rade ni puno radno vrijeme (24% radi pola radnog vremena i manje), gdje vjerovatno nastavnici rade na dopunjavanju norme i te aktivnosti se vjerovatno svode na ispunjavanje minimalnih radnih obaveza. Činjenica je i da neki zaposlenici nemaju položen stručni ispit iz bibliotekarstva, mada vjerujemo da su na tom radnom mjestu kraće vrijeme. Prema članu 18. Zakona o bibliotečkoj djelatnosti, osoba koja zasniva radni odnos u biblioteci dužna je položiti stručni ispit za obavljanje bibliotečke djelatnosti nakon isteka najmanje jedne, a najviše dvije godine obavljanja poslova u bibliotečkoj djelatnosti.

Dalje, kako je i navedeno, potvrđena je i sljedeća hipoteza; nedostatak financijskih sredstava za nabavku novih resursa je ozbiljan izazov za školske biblioteke i samim tim obnova bibliotečkog fonda kroz kupovinu novih materijala postaje rijetka (čak 44% biblioteka ne obnavlja fond kupovinom nego poklonima i donacijama, a 24% biblioteka obnavlja fond jednom u nekoliko godina). To uglavnom rezultira zastarjelim resursima u bibliotekama, što može negativno utjecati na korisničko iskustvo i zadovoljstvo korisnika. Osim toga, nedostatak novih resursa otežava bibliotekarima da pruže sveobuhvatnu podršku učenju i istraživanju te da zadovolje raznolike potrebe korisnika.

Kao što je i navedeno, četiri biblioteke nemaju uslova za radno mjesto bibliotekara zbog nedovoljnog broja fonda bibliotečke građe. Kako bi se prevladali ovi izazovi, biblioteke bi mogle istražiti alternativne izvore financiranja kao što su razni projekti, kao i zagovaranje većeg budžeta za biblioteke u okviru obrazovnih institucija i uspostaviti prioritete i strategije nabavke koje će najbolje odgovarati potrebama korisnika i ciljevima biblioteke.

Primijetili smo da su bibliotekari istaknuli nedostatak resursa, poput knjiga, opreme i tehnologije, kao jedan od glavnih problema, uz nedostatak prostora i nedostatak interesa učenika za korištenje biblioteke. Osim toga, nedostatak kvalifikovanog osoblja i problemi pristupa su također značajni faktori. Važno je da škole i relevantni sudionici prepoznaju ove prepreke kako bi se pružila podrška i osiguralo poboljšanje kvaliteta školskih biblioteka. Većina biblioteka ne zadovoljava minimalne prostorne zahtjeve, što je u suprotnosti s preporukama prema kojima bi biblioteke trebale imati površinu veću od 60 m². Prema navedenim podacima 80% školskih biblioteka nema adekvatne prostorije potrebne za realizaciju odgojno-obrazovnog, bibliotečko-informativnog i kulturnog rada, što znači da ne funkcionišu u skladu s preporukama. Također, u većini škola ulaz u ove biblioteke nije prilagođen osobama s invaliditetom i time se krši Međunarodna deklaracija o osnovnim ljudskim pravima i pravima slobode pristupa informacijama i znanju. Neke biblioteke nemaju ni odvojenu čitaonicu koja je ključna za samostalni rad učenika, ili se čitaonica uglavnom nalazi unutar prostora biblioteke.

Nije potvrđena hipoteza o postojanju pozitivne korelacije između razine saradnje školskih biblioteka s drugim bibliotekama i relevantnim institucijama, jer 48% biblioteka ne saraduje s lokalnim zajednicama, drugim bibliotekama ili institucijama kako bi proširila svoj utjecaj i resurse. Također, saradnja između školskih bibliotekara i Društva bibliotekara je na niskom nivou. Ovo je veoma važno, jer saradnja između biblioteka i lokalnih zajednica, kao i drugih institucija, može imati izuzetno pozitivan utjecaj na sve sudionike. Kroz saradnju, biblioteke mogu pristupiti dodatnim resursima, kao što su novi materijali, oprema ili finansijska podrška. Razmjena ideja i najboljih praksi među bibliotekarima može poboljšati kvalitetu usluga koje se nude korisnicima.

Primijetili smo da većina bibliotekara nisu izjavili da postoji saradnja sa Službom za matične poslove. Nakon toga, stupila sam u kontakt sa rukovodiocem Službe za matične poslove, marketing i izdavaštvo u Gradskoj biblioteci Zenica. Dobili smo informaciju da naravno Zakon o bibliotečkoj djelatnosti propisuje nadzor Matične službe nad radom školskih biblioteka. Međutim,

Zakoni o osnovnom i srednjem obrazovanju ograničavaju ovaj nadzor, zabranjujući nadležnim za biblioteke ulazak u školske biblioteke i vršenje nadzora, s obzirom na to da se Članom 88. Zakona o osnovnom obrazovanju predviđa nadzor nad zakonitošću rada osnovne škole, inspekcijski i pedagoško-stručni nadzor, ali ne spominje se nadzor nad radom školskih biblioteka. Isto tako, Član 131. Zakona o srednjem obrazovanju također propisuje nadzor nad radom srednje škole, ali se također ne spominje specifični nadzor nad radom školskih biblioteka. Kako je rečeno, škole ograničavaju nadzor, ali Matična služba je na raspolaganju ukoliko je potreban neki oblik pomoći. Jedan zakon zahtijeva nadzor, dok drugi ograničava ovu mogućnost, što ukazuje na nesistematičnost i nedosljednost u pravnom okviru između različitih zakona koji regulišu obrazovni i bibliotečki sektor. Potrebno je uspostaviti jasne smjernice ili eventualno promijeniti/dopuniti relevantne zakone kako bi se omogućio efikasniji nadzor nad radom školskih biblioteka, uzimajući u obzir važnost njihove uloge u obrazovnom procesu.

Općenito, ocjena stanja školskih biblioteka u Zenici nije zadovoljavajuća, s obzirom na sve aspekte njihovog poslovanja. Ocjena koja proizlazi iz kvantitativnih pokazatelja o organizaciji rada školskih biblioteka u Zenici sugerira da postoji potreba za značajnim unapređenjem u svim aspektima njihovog poslovanja. Nedostatak adekvatnih prostornih uslova, nedostatak tehnološke infrastrukture, nedovoljna stručnost osoblja i nedostatak saradnje s lokalnim zajednicama i drugim institucijama samo su neki od problema koji su identificirani. Ovi rezultati ukazuju na potrebu za sveobuhvatnim planom unapređenja koji bi osigurao da školske biblioteke postanu funkcionalnije i relevantnije u podršci obrazovnim potrebama učenika.

6. PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE

Primjećuje se očita potreba za promjenama i nastojanjem da se bibliotekarima osigura radno okruženje u skladu s najvišim standardima. U svjetlu identificiranih podataka tokom ovog istraživanja sastavljamo niz preporuka koje bi mogle unaprijediti njihovo funkcioniranje i pružiti bolju podršku obrazovanju i razvoju učenika:

- Prvi korak je da se nastoje zaposliti kvalifikovane osobe koje imaju obrazovanje iz oblasti bibliotekarstva/informacijskih nauka. Dakle, potrebno je osigurati da zaposlenici u školskim bibliotekama posjeduju odgovarajuće obrazovanje i stručnost iz područja bibliotekarstva/ informacijskih nauka, kako bi mogli pružiti kvalitetne usluge korisnicima. Važno da zakonodavstvo jasno definiše kvalifikacije i kompetencije koje su potrebne za obavljanje poslova u bibliotekama i da bibliotekar ne može biti svako lice samo sa položenim stručnim ispitom. Pored jačanja stručnog kadra važno je i stručno usavršavanje kroz organizaciju redovnih seminara, radionica i obuka o različitim temama relevantnim za bibliotečku struku, kao što su upravljanje informacijskim resursima, digitalna pismenost, upravljanje zbirkama i katalogima, tehnološke inovacije itd.
- Potrebno je usaglasiti i dopuniti relevantne zakone kako bi se uskladili s ciljevima i potrebama školskih biblioteka. Ovo uključuje uspostavljanje jasnih smjernica za nadzor nad radom školskih biblioteka, uzimajući u obzir njihovu važnu ulogu u obrazovnom procesu. Time bi se trebala aktivirati Služba za matične poslove kako bi nadzirali rad biblioteka. Ova služba bi mogla pružiti korisnu podršku i usmjeravanje školskih biblioteka u njihovom radu, što uključuje: provjeru da li biblioteka radi u skladu s propisima, standardima i politikama koje su propisane relevantnim zakonima i regulativama, ocjenjivanje kvaliteta pružanja usluga koje biblioteka nudi korisnicima; uključujući pristup resursima, podršku korisnicima i programe koji se nude, provjeru da li uposlenici biblioteke obavljaju svoje dužnosti na odgovarajući način i da li su obučeni i kvalifikovani za obavljanje svojih poslova, provjeru stanja opreme, resursa i prostora biblioteke kako bi se osiguralo da su adekvatni za pružanje usluga korisnicima.
- Potrebno je poticati saradnju školskih biblioteka s lokalnim zajednicama, drugim bibliotekama i relevantnim institucijama kako bi se razmijenile ideje i unaprijedile usluge koje se nude korisnicima. Pozitivna vijest koja se desila u međuvremenu je osnivanje

Aktiva/Udruženja bibliotekara koje može biti korak naprijed u jačanju zajedništva među bibliotekarima i unapređenju bibliotečke zajednice.

- Bibliotekari bi trebali imati veću saradnju i sa Društvom bibliotekara koje obično okuplja stručnjake iz oblasti bibliotekarstva kako bi podijelili znanje, iskustvo i resurse i podržali jedni druge u profesionalnom razvoju. Kroz saradnju, mogli bi imati pristup dodatnim obukama, edukaciji, mreži kontakata.
- Potrebno je osigurati poboljšanje prostornih uslova za školske biblioteke kako bi mogle pružiti optimalne usluge korisnicima. Prvo, ključno je da školske biblioteke slijede smjernice koje promiču pristupačnost. To uključuje osiguranje da biblioteke budu centralno smještene u školskim zgradama na prizemlju ili obezbjediti rampe/liftove za pristup višim spratovima, pružajući laku dostupnost svima uključujući osobe sa invaliditetom. Zatim, proširenje prostora te stvaranje ugodnog i poticajnog okruženja za učenje i istraživanje. Preporuka je da biblioteke koje nemaju čitaonice ili se čitaonice nalaze u sklopu biblioteke te su kao takve nedovoljno opremljene za samostalni rad učenika, ulažu u osposobljavanje takvih prostora. Odvojena čitaonica omogućava mirno okruženje za učenje i istraživanje, što je ključno za uspjeh učenika.
- Također, naglasak se treba staviti na važnost redovnog obnavljanja fonda, jer se time osigurava pristup aktuelnoj građi koja podržava obrazovne potrebe učenika i nastavnika. Potrebno je razmotriti strategije za poboljšanje finansijske podrške kako bi se osiguralo redovno obnavljanje fonda kupovinom.
- Računari u bibliotekama su uglavnom namijenjeni za skromne potrebe bibliotekara i rijetko koja biblioteka se može nazvati multimedijalnim središtem. Potrebna je implementacija savremenih tehnoloških alata, poput online kataloga, pristupa internetu i digitalnih resursa, što bi omogućilo korisnicima lakši pristup informacijama te podrška njihovom digitalnom razvoju. Preporuka je uspostaviti jedinstven bibliotečko-informacijski sistem koji bi omogućio efikasnije upravljanje bibliotečkim resursima, lakše pronalaženje i pristupanje informacijama, bolju podršku korisnicima i bolju međubibliotečku saradnju. Također bi se time omogućilo kopiranje zapisa, razmjena podataka i saradnja između školskih biblioteka, što bi doprinijelo obogaćivanju sadržaja i povećanju kvalitete usluga.

- Izrada vlastitih web stranica ili aktivna prisutnost na društvenim mrežama omogućila bi školskim bibliotekama bolju komunikaciju s korisnicima, promociju događaja i resursa i poboljšala bi se njihova vidljivost u zajednici.
- Važno je kontinuirano provoditi programe informacijskog opismenjavanja kako bi se korisnici osnažili za kritičko razmišljanje, evaluaciju informacija i uspješno korištenje bibliotečkih resursa. Bibliotekari imaju ključnu ulogu u razvoju i promociji biblioteke kao zanimljivog i korisnog mjesta. Kroz svoj rad i kreativnost, oni mogu značajno doprinijeti privlačenju korisnika i stvaranju pozitivnog iskustva u biblioteci. Kreativni pristupi, poput organizacije edukativnih događaja, radionica, književnih susreta ili čitanja naglas, mogu privući pažnju učenika i potaknuti njihov interes za knjige i čitanje, stjecanje novih vještina, ali i stvaraju poticajne atmosfere u biblioteci. Također, bibliotekari mogu surađivati s nastavnicima kako bi integrisali biblioteku u nastavne planove i programe, pružajući podršku učenicima u istraživačkim projektima i širenju njihovih spoznaja. Važno je da bibliotekari budu otvoreni za povratne informacije korisnika i da prilagode svoje aktivnosti prema njihovim potrebama i interesima. Redovno provođenje anketa ili razgovora sa korisnicima može pomoći u razumijevanju njihovih želja i potreba, kao i omogućiti bibliotekarima da pruže usluge koje će korisnici cijeniti.

Ove preporuke predstavljaju korake prema unapređenju školskih biblioteka i pružanju bolje podrške obrazovanju. Njihova implementacija zahtijeva saradnju i predanost kontinuiranom poboljšanju kvalitete školskih biblioteka. Kroz zajednički napor i posvećenost unapređenju kvalitete školskih biblioteka, možemo stvoriti stimulatívno okruženje koje podržava učenje, istraživanje i razvoj mladih generacija.

7. ZAKLJUČAK

Nakon uvodnog dijela, u poglavlju ovog rada pod nazivom Školske biblioteke bilo je riječi o ulozi školskih biblioteka u odgojno-obrazovnom procesu, što uključuje njihovu misiju, zadatke, fond, organizaciju prostora, opremu, tehnologiju i promicanje informacijske pismenosti. U drugom poglavlju fokusirali smo se na školske bibliotekare, stručni kadar i njihove kompetencije. Treće poglavlje posvećeno je važnost stručne saradnje unutar škole, saradnji sa Matičnom službom i sa drugim bibliotekama. Četvrto poglavlje analizira rezultate ankete o stanju školskih biblioteka u Zenici, prikazujući ih kroz grafikone i istražujući metodološki okvir istraživanja.

Poslije provedenog anketnog istraživanja uočili smo da je većina hipoteza potvrđena, osim one koja se odnosi na pozitivnu interakciju između školskih biblioteka i drugih biblioteka kao i relevantnih institucija. Analizom postojećeg stanja školskih biblioteka u gradu Zenici, vidljivo je da se suočavaju s brojnim problemima kao što su nedostatak stručnog kadra, nedostatak financijskih sredstava, nedovoljno prostora i nedostatak adekvatne tehnološke infrastrukture. Ovi problemi ograničavaju mogućnosti školskih biblioteka da svojim korisnicima pruže kvalitetne usluge i ostvare svoj puni potencijal kao centri obrazovanja, kulture i informacija.

Ključni zaključak koji proizlazi iz istraživanja ukazuje na potrebu za hitnim djelovanjem kako bi se poboljšala situacija u školskim bibliotekama. To uključuje: jačanje stručnog kadra kroz edukaciju i stručno usavršavanje, poboljšanje prostornih uslova, povećanje financijskih sredstava za nabavku novih resursa i opreme, unapređenje tehnološke infrastrukture, kontinuirano ulaganje u digitalne tehnologije kako bi se osiguralo da školske biblioteke budu opremljene zahtjevima modernog informacijskog okruženja, razvoj i održavanje web stranica za školske biblioteke kako bi se omogućio pristup informacijama i resursima učenicima, nastavnicima i roditeljima, implementacija online kataloga koji omogućava korisnicima pretraživanje resursa biblioteke putem interneta što olakšava pristup informacijama. Usklađivanje Zakona o bibliotečkoj djelatnosti i Zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju je od presudne važnosti kako bi se osigurali adekvatni pravni okviri za rad školskih biblioteka. Također, potrebno je aktivirati nadležne službe i institucije kako bi se osigurala podrška i nadzor rada školskih biblioteka te provodile reforme koje će doprinijeti unapređenju njihovog rada. Osim toga, važno je poticati saradnju između školskih biblioteka i drugih relevantnih institucija kako bi zajednički radili na

rješavanju problema i razmjeni resursa, ideja i iskustva. Sve navedene mjere su ključne za unapređenje rada školskih biblioteka i osiguranje kvalitetnog obrazovnog iskustva za učenike.

Uzimajući u obzir rezultate istraživanja, važno je prepoznati važnost kontinuiranog praćenja, evaluacije i poboljšanja rada školskih biblioteka kako bi se osiguralo pružanje visokokvalitetnih usluga korisnicima i podrška obrazovnim ciljevima.

Iako postoji nastojanje da se školsko bibliotekarstvo unaprijedi i prilagodi savremenim potrebama, ograničena finansijska sredstva i nedovoljna podrška često sprječavaju ostvarenje zamisli ili realizaciju započetih projekata. U praksi se često suočavamo s brojnim izazovima koji otežavaju ostvarenje ovih ciljeva. Ipak, postoji upornost i predanost ka tom krajnjem cilju. Ideja je da školska biblioteka treba biti prostor koji potiče samostalni rad učenika, potiče interes za čitanje i istraživanje i da omogućava pristup različitim izvorima znanja. Ovaj rad, prije svega, treba biti poticaj za buduća istraživanja u razvoju bosanskohercegovačkog školskog bibliotekarstva. Postoji opravdana nada da će rezultati istraživanja ovog rada biti važan dio, ali i polazna tačka nekih budućih istraživanja, kako bi se informacije dopunile i proširile. Unapređenje situacije u školskim bibliotekama zahtijeva sveobuhvatan pristup koji će uključiti saradnju svih relevantnih sudionika i donošenje konkretnih mjera i politika. Time će se osigurati da školske biblioteke postanu vitalni centri obrazovanja, kulture i informisanja u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

1. ALA. (2000). *Guidelines for Information Services*. URL: https://upalarm.upmin.edu.ph/librariansresources/file/basiclevel/reference_bibliographny&userservices/Information%20Services%20Guidelines%20ALA.doc (20.4.2024)
2. Abdulahović, A. (2011). *Školski bibliotekar u zemlji standarda i normativa*. Zbornik Radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa, (05). URL: <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=247314> (15.04.2024.)
3. Bawden, D. (2001). *Information and digital literacies: a review of concepts*. *Journal of documentation*, 57(2). URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/EUM0000000007083/full/html> (20.04.2024)
4. Blažeković, T., Furlan, B. (1993). *Knjižnica osnovne škole*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka.
5. Brofi P. (2005). *Biblioteka u dvadeset prvom veku: nove usluge za informaciono doba*. Beograd: Clio.
6. Dizdar, Senada. (2012). *Informacijska pismenost - metakompetencija za cjeloživotno učenje*. Sarajevo: Filozofski fakultet.
7. Dugandžić, V. (1980). *Srednjoškolske i visokoškolske biblioteke u Varaždinu kao element informacijskog Sistema*. *Journal of Information and Organizational Sciences*, (4). URL: <https://hrcak.srce.hr/file/120790> (20.03.2024)
8. Galić, S. (2012). *Suvremeno školsko knjižničarstvo*. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 58(28). URL: <https://hrcak.srce.hr/file/140279> (15.03.2024)
9. *IFLA School Library Guidelines*. (2015). URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (12.03.2024)
10. Irvall, B., Nielsen, G.S. (2008). *Pristup knjižnicama za osobe s invaliditetom*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
11. Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Lovrinčević, J. (2004). *Školska knjižnica - korak dalje*. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti : Altagama.

12. Kovačević, D., Lovrinčević, J. (2014). *Mjerila kvalitete rada u hrvatskom školskom knjižničarstvu*. Osijek: Odjel za kulturologiju Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer.
13. Kovačević, D., Lovrinčević, J. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb : Zavod za informacijske studije.
14. Kujundžić, E. (2011). *Pametna školska biblioteka: Na tragu IFLA/UNESCO Smjernica za školske biblioteke*. Zbornik Radova–Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (05). URL: <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=247300> (20.04.2024.)
15. Lau, J. (2011). *Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
16. Lovrinčević, J., Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Banek Zorica, M. (2005). *Znanjem do znanja: prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti.
17. Mitrić, M. (2003). *Školske biblioteke u Republici Srbiji-položaj, funkcije, osnovni pokazatelji sadašnjeg stanja i prioriteta razvoja*. Glasnik Narodne biblioteke Srbije, (1). URL: <http://eprints.rclis.org/5387/1/10.pdf> (15.04.2024)
18. *Pedagoški standardi za osnovnu školu* („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 11/13). URL: https://zdk.ba/preuzimanja/sluzbene-novine?view=single&layout=table&id=103&show_title=1&show_description=1 (19.04.2024.)
19. Prensky, M. (2001). *Digital natives, Digital immigrants*. On the horizon, 9(5). MCB, University Press. URL:<https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> (12.04.2024)
20. *Standard za školske knjižnice*. (Narodne novine; službeni list Republike Hrvatske, broj 17/19 i 98/19.) URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html (20.04.2024.)
21. Saetre, T. P., Willars, G. (2004). *IFLA- ine i UNESCO - ove smjernice za školske knjižnice*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo.
22. Špiranec, S., Banek Zorica, M. (2008). *Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta*. Zagreb: Zavod za informacijske studije.
23. Špiranec, S. (2003). *Informacijska pismenost - ključ za cjeloživotno učenje*. Edupoint: časopis o primjeni informacijskih tehnologija u obrazovanju. 17(3). URL: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/clanci/1.html> (25.04.2024.)

24. Šuljagić, R. (1972). *Biblioteka u osnovnoj školi*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije.
25. Šušnjić, B. (2009). *Školska knjižnica i nacionalni okvirni kurikulum*. Senjski zbornik 36 (1). URL: <https://hrcak.srce.hr/file/87278> (24.04.2024.)
26. Šuta-Hibert, M., Muhović, E., Nurkić V. (2015). *Analiza stanja školskih biblioteka osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo*. Sarajevo: Školegijum. URL: https://www.skolegijum.ba/static/files/biblioteka/pdf/55911ab148332_Analizastanjaskolskihbiblioteka.pdf (27.02.2024)
27. Udina, K. (2018). *Knjižnica nije more tišine*. Knjižničar/Knjižničarka: e-časopis Knjižničarskog društva Rijeka, 9 (9). URL: <https://hrcak.srce.hr/file/338633> (16.04.2024.)
28. *UNESCO-v manifest za školske knjižnice*. URL: <http://maticna.nsk.hr/wp-content/uploads/2019/04/Unesco-ov-manifest-%C5%A0K.pdf> (15.03.2024.)
29. Vajzović, E. (2020). *Medijska i informacijska pismenost: istraživanje i razvoj*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka. URL: https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2021/03/Vajzovic-Emir-ur.-Medijska-i-informacijska-pismenost-istrazivanje-i-razvoj-2020_predCIP.pdf (25.03.2024.)
30. Vajzović, E., Hibert, M., Turčilo, L., Vučetić, V., I Silajdžić, L. (2021). *Medijska i informacijska pismenost: dizajn učenja za digitalno doba*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka. URL: https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2021/04/MEDIJSKA-I-INFORMACIJSKAPISMENOST-DIZAJN-UCENJA-ZA-DIGITALNO-DOBA_e-izdanje-1.pdf (26.04.2024.)
31. *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti*. (1995). (Službeni list Republike Bosne i Hercegovine br. 37/95) URL: <https://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf> (23.04.2024.)
32. Zovko, M. (2009). *Školska knjižnica u novom tisućljeću*. Senjski zbornik-prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu, 36(1). URL: <https://hrcak.srce.hr/file/87280> (20.03.2024)
33. *Zakon o osnovnoj školi* („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 03/18) URL: <https://zdk.ba/downloads/category/13-zakoni> (28.04.2024.)
34. *Zakon o srednjoj školi* („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 09/17) URL: <https://zdk.ba/downloads/category/13-zakoni> (28.04.2024.)

POPIS PRILOGA

Prilog 1.

Grafički prikazi

Grafikon 1. Opis stanja školske biblioteke	30
Grafikon 2. Najveće prepreke u radu školske biblioteke	31
Grafikon 3. Brojnost fonda	32
Grafikon 4. Obnova fonda	33
Grafikon 5. Površina školske biblioteke	34
Grafikon 6. Lokacija biblioteke	34
Grafikon 7. Čitaonica.....	35
Grafikon 8. Broj zaposlenih u biblioteci.....	35
Grafikon 9. Stručni kadar zaposlenih u biblioteci	36
Grafikon 10. Radno vrijeme školske biblioteke	37
Grafikon 11. Oblici rada sa korisnicima.....	38
Grafikon 12. Broj računara u biblioteci	39
Grafikon 13. Mogućnost pristupa računaru korisnicima	40
Grafikon 14. Školska biblioteka i digitalne tehnologije	41
Grafikon 15. Mrežna stranica biblioteke	42
Grafikon 16. Bibliotečki program za obradu građe	42
Grafikon 17: Posjedovanje kataloga	43
Grafikon 18: Podrška menadžmenta škole	44
Grafikon 19: Stručno usavršavanje.....	44
Grafikon 20: Saradnja školske biblioteke i Službe za matične poslove	45
Grafikon 21. Saradnja sa lokalnim zajednicama, drugim bibliotekama i drugim institucijama	46
Grafikon 22. Saradnja sa Društvom bibliotekara.....	46
Grafikon 23. Aktiv bibliotekara.....	47

Prilog 2.

Anketni upitnik

ISTRAŽIVANJE O ŠKOLSKIM BIBLIOTEKAMA

Poštovani/a,

Moje ime je Mirnesa Kadrić, studentica sam II godine II ciklusa Odsjeka za Komparativnu književnost i informacijske nauke na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Ovo istraživanje provodi se za potrebe mog završnog magistarskog rada na temu „Problemi školskog bibliotekarstva u Bosni i Hercegovini: s posebnim osvrtom na biblioteke osnovnih i srednjih škola grada Zenice“.

Cilj ovog istraživanja je prikupiti informacije o trenutnom stanju školskih biblioteka na području grada Zenica, kako bismo bolje razumjeli njihove potrebe i izazove, te pružili smjernice za unapređenje njihove funkcionalnosti i doprinosa obrazovnom procesu. Svi odgovori će se koristiti isključivo u svrhu istraživanja. Vaša privatnost će biti zaštićena, a rezultati će biti objavljeni isključivo zbirno.

Unaprijed se zahvaljujem na odvojenom vremenu, ukazanoj pažnji i saradnji.

Pristajete li učestvovati u istraživanju čime dajete saglasnost za korištenje prikupljenih podataka u naučno-istaživačke svrhe?

1. Kako biste opisali općenito stanje školske biblioteke u Vašoj školi?

- Odlično
- Dobro
- Prosječno
- Loše

2. Koje su najveće prepreke sa kojima se suočavate?

- Nedostatak resursa (knjiga, opreme, tehnologije)
- Nedostatak kvalifikovanog osoblja
- Nedostatak podrške uprave škole i osoblja
- Nedostatak interesa učenika za korištenje biblioteke
- Nedostatak prostora ili problem u pristupu biblioteci (uzimajući u obzir osobe sa invaliditetom)

Drugo: _____

3. Koji je ukupan broj bibliotečkih jedinica sa kojim raspolazete (knjižne i neknjižne građe)?

- Do 5000
- Od 5000-10 000
- Od 10 000-15 000
- 15 000-20 000
- Preko 20 000

4. Koliko često biblioteka obnavlja svoj fond kupovinom?

- Više puta godišnje
- Jednom godišnje
- Jednom u nekoliko godina
- Fond se ne obnavlja kupovinom, nego poklonima/donacijom

5. Koja je površina školske biblioteke?

- 20-40 m²
- 40-60 m²
- 60-80 m²
- 80-100 m²
- 100 i više m²

6. Da li je biblioteka smještena na lokaciji koja omogućava osobama sa invaliditetom da joj lako pristupe (lokacija koja se nalazi na prizemlju zgrade sa širokim prolazima, sa rampom ili liftovima za pristup višim spratovima) ?

- Da
- Ne

7. Da li školska biblioteka ima čitaonicu?

- Da, odvojena od prostorije biblioteke
- Da, u sklopu biblioteke
- Ne

8. Koliko zaposlenih radi u biblioteci?

- Jedan
- Dva
- Tri
- Četiri i više

9. Imaju li zaposleni bibliotekari studij bibliotekarstva/informacijskih nauka ili položen stručni ispit?

- Završen studij bibliotekarstva/ informacijskih nauka
- Završen neki drugi studij i položen stručni ispit iz bibliotekarstva
- Završen neki drugi studij i bez stručnog ispita iz bibliotekarstva
- Neki od zaposlenih imaju studij bibliotekarstva, a ostali imaju stručni ispit
- Neki od zaposlenih imaju studij bibliotekarstva, a ostali nemaju stručni ispit

10. Radno vrijeme školske biblioteke?

- Puno radno vrijeme (40h sedmično)
- Malo manje od 40h sedmično
- ½ radnog vremena
- Manje od ½ radnog vremena

11. Koji su oblici rada sa korisnicima najzastupljeniji u Vašoj biblioteci? (moguće više odgovora)

- Informacijsko opismenjavanje
- Edukacije
- Radionice
- Klub knjige i grupne aktivnosti: čitanje i diskusija u okviru književnih klubova
- Ni jedno od navedenog
- Nešto drugo _____

12. Koliko računara sa pristupom internetu posjeduje biblioteka u Vašoj školi?

- Nemamo pristup internetu
- Jedan
- Dva
- Tri
- Četiri
- Pet i više

13. Da li korisnici mogu pristupiti računaru?

- Da
- Ne

14. Ukoliko biblioteka posjeduje dodatnu informatičku opremu, molim Vas da navedete o kojoj opremi se radi.

15. Da li školska biblioteka koristi digitalne tehnologije kako bi unaprijedila pristup informacijama i podržala učenje na daljinu, posebno u situacijama kao što su pandemije ili prirodne katastrofe?

- Da
- Ne

16. Da li biblioteka posjeduje web stranicu?

- Da
- Ne

17. Da li koristite bibliotečki program za obradu građe?

- Da
- Ne, ali je u planu
- Ručna obrada bibliotečke građe

18. Ukoliko je u prethodnom pitanju odgovor “da”, molim Vas da navedete koji bibliotečki program je u pitanju:

19. Da li biblioteka posjeduje katalog?

- Da, lisni katalog
- Da, online katalog
- Ne

20. Da li menadžment škole pruža dovoljno podrške biblioteci i bibliotekaru kako bi se osiguralo njihovo uključivanje u obrazovne aktivnosti unutar škole?

- Da
- Ne
- Djelimično

21. Da li tokom školske godine učestvujete na seminarima i programima stručnog usavršavanja bibliotekara?

- Da, više puta u toku školske godine
- Da, ali rijetko
- Nikad nisam pozvan/a ni na jedan program stručnog usavršavanja
- Pozvan/a sam, ali nisam išao/la ni na jedan program stručnog usavršavanja

22. Postoji li saradnja između školske biblioteke i Službe za matične poslove (Gradske biblioteke Zenica)?

- Da
- Ne

23. Da li saradujete sa lokalnim zajednicama, drugim bibliotekama i institucijama kako bi proširili svoj utjecaj i resurse?

- Ne saraduje
- Da, ali rijetko
- Često
- Povremeno

24. Postoji li saradnja i aktivnosti sa Društvom bibliotekara?

- Da
- Ne

25. Da li postoji aktiv bibliotekara na području grada Zenice ili Zeničko-Dobojskom kantonu?

- Da
- Da, ali nisam dio aktiva bibliotekara
- Ne

NAZIV ŠKOLE:

Prilog 3.

Spisak škola kojima je dostavljena anketa putem e-maila.

Javne ustanove - Osnovne škole

Naziv škole	Broj telefona	E-mail
JU OŠ "Aleksa Šantić"	032-465-021	aleksaszenica@gmail.com
JU OŠ "Alija Nametak"	032-465-031	alijanametakz@gmail.com
JU OŠ "Ahmed Muradbegović"	032-460-535	os.ahmedmuradbegovic@gmail.com
JU OŠ "Arnauti"	032-465-021	os.arnauti@yahoo.com
JU OŠ "Čamil Sijarić"	032-465-000	oscamil.sijaric@gmail.com
JU OŠ "Edhem Mulabdić"	032-460-527	os.em.direktor@gmail.com
JU OŠ "Enver Čolaković"	032-465-006	osecolakovic@yahoo.com
JU OŠ "Hamza Humo"	032-460-590	os.hamza.humo@gmail.com
JU OŠ "Hasan Kikić"	032-460-585	hkikiczenica@gmail.com
JU OŠ "Mak Dizdar"	032-460-347	makd.zen@bih.net.ba
JU OŠ "Meša Selimović"	032-460-336	osmesaze@bih.net.ba
JU OŠ "Miroslav Krleža"	032-460-520	miroslav.krleza.os@gmail.com
JU OŠ "Musa Ćazim Ćatić"	032-460-341	osmusaccaticzenica@gmail.com
JU OŠ "Skender Kulenović"	032-460-351	osskenderkulenovicze@gmail.com
JU OŠ "Vladimir Nazor"	032-460-533	osvladimirnazor@bih.net.ba

Javne ustanove- Srednje škole

Naziv škole	Broj telefona	E-mail
JU Prva gimnazija	032-460-367	gim_zedo@bih.net.ba
JU Druga gimnazija	032-465-041	drugagimnazija1@yahoo.com
JU Ekonomska škola	032-465-042	ekonomze@bih.net.ba
JU Medicinska škola	032-460-378	medicinskaskola@med-ze.edu.ba
JU Tehnička škola	032-460-570	tscze@bih.net.ba
JU Mješovita srednja škola	032-460-388	srednjamjesovita@gmail.com
JU Srednja mješovita škola "Mladost"	032-460-575	szskola@bih.net.ba
JU Mješovita srednja industrijska škola	032-460-379	indskola1@gmail.com

Privatne ustanove, muzičke škole, ustanove za specijalno obrazovanje i odgoj i druge ustanove u funkciji odgoja i obrazovanja

Naziv škole	Broj telefona	E-mail
PU Osnovna škola "Hasan Kjačija Prušćak"	032-248-112	hkpzenica@gmail.com
PU Prva osnovna Montessori škola Zenica	061-182-589	prvamontessoriskola@gmail.com
KŠC "Sveti Pavao" Osnovna škola i Opća gimnazija	032-465-358	kcs.ze.gimn@gmail.com ksc.ze.osn@gmail.com
JU Osnovna muzička škola	032-460-367	omuzicka@bih.net.ba
Srednja muzička škola	032-460-370	srednjamuzicka@yahoo.com
PU Osnovna baletna i muzička škola "Ars Centar"	061-852-558	skola.baleta.ars@gmail.com
Škola za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju osoba sa poteškoćama u psiho-fizičkom razvoju Zenica	032-460-360	oss_zenica@yahoo.com
Srednja škola za stručno obrazovanje i radno osposobljavanje	032-460-581	poslovni.sssoro@gmail.com direktor.sssoro@gmail.com

Odsjek za komparativnu književnost i informacijske nauke

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Završni rad za II ciklus studija

Ime i prezime: Mirnesa Kadrić

Naslov rada: Problemi školskog bibliotekarstva u Bosni i Hercegovini: s posebnim osvrtom na biblioteke osnovnih i srednjih škola grada Zenice

Vrsta rada: završni rad

Broj stranica: 68

Potvrđujem:

- da sam pročitala dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjesna univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačila prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirala na sve izvore;
- da sam dosljedno navela korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačila svaku pomoć koju sam dobila pored pomoći mentorice i akademskih tutora/ica.

Sarajevo, 01.07.2024.

Potpis
